منداڵ لە چەقی کۆمەڵگەدا.. مەحمود چاوش

مرۆڤایەتی گەلێک دیمەنی غەمگین و پڕشەرمی لە میدیاکانی جیهانی ئەم سەردەمەدا لەمەڕ بارودۆخی منداڵان و مافەکانیان لە چەقی کۆمەڵگەکاندا بینیوە، ئەمەش بەبێ هیچ جیاوازییەکی جێندەری. منداڵان لەکاتی لەدایکبوونیانەوە تاکو تەمەنی هەرزەکاریان ئەو جیاوازییە جێندەریانە، کە لە کۆمەڵگەکاندا بەسەریاندا دەسەپێنرێن، بە شێوەیەکی ناهۆشەکی وەردەگرن و توانای بەرهەڵستی ڕاستوخۆیان دژی ئەم دیاردانەیان نییە. ئەوان بەپێی سروشتی ساکار و بێگەردی خۆیان مامەڵە لەتەک دەوروبەریاندا دەکەن، ئەوان هەستیارن، دەوروبەر و سروشتی خۆیان بەسادەیی و بێگەردی وێنادەکەن و بەمەبەست دەڕوانن دەوروبەرەکەیان. کۆمپلێکسی (گرێی) گەورەکان لە هزر و ناخیاندا چەکەرەی نەکردووە، هەندەجار غەمگین و جارجار سینەیان پڕە لە حەز و ئارەزووی جوڵان و یاریکردن. ئەوان جیهانیان پاکژە و دوورن لە بیرەکەی قێزەونئاسا و شەڕخواز.

بەکارهێنانی منداڵ لە لایەن گەورەکانەوە، هەر لە دڕکردنەوە تا سنوری بەکارهێنانی ئەو منداڵانەی دەکرێنە سەرباز و مەشقی مرۆڤکوژییان پێدەکەن، سەرتاپای مێژووی تەنیوە. منداڵان کە لە بوونیانەوە پاک و ڕاستبێژن، دەکرێنە دەروێش بە مەبەستە دینی و عەقیدەییەکان، بەکاردەهێنرێن و دەبنە مرۆڤکوژەکانی پاشەڕۆژ، لە حوجرە و مەدرەسەکانی تاڵیبان لە ئەفغانستان دەکرێنە شاگرد و فەقێی مەلاکان و ڕەوانەی بەرەی جەنگیان دەکەن، یان وەک لە جەنگی ئێران-ئێراقدا دەبنە خۆکوژو و خۆتەقێنەری بەرەکانی جەنگ.
ڕادیکالە سەلەفی و وەهابییەکان شەرح و تەفسیری قورئان و ئایەتەکانیان بە جیهانبینی ئیسلامی سیاسی خۆیانەوە دەهاوێژنە هزریانەوە، کلیلی بەهەشت دەکەنە ملیان، بە ئەوەی خوداوەندی ئەودیوی سروشت لە گوناهەکانیان خۆشبێت، هەروەک ئەوان لەسەر بێشکەوە تاوانباربن. منداڵان لەسەر شەقامەکانی تایلاند و وڵاتە هەژارەکاندا دەخرێنە بەر بێڕەحمی لەشفرۆشی و بە چەند دۆلارێک کەرپە ناسک و پڕئازارەکەیان لەسەر خوانی بێویژدانی گەورەکاندا نمایش دەکەن، لە دارکنێت (Darknet)1 دا وەکو کاڵاکان بە هێورکردنەوە و ڕەحەتبوونی ئارەزووە سێکسوالییەکانی گەورە نەخۆشە پێدۆفیلی (Pädophilie)2 یەکان بەکاریاندەهێنن و فیلمی

پۆرنۆگرافییان پێ بەرهەم دەهێنن. لەو تەمەنەدا منداڵەکان لە مەبەستە قێزەونەکانی گەورەکان تێناگەن، ئەوجا کاتێک خۆیان گەورە دەبن، گرفتاری چەندین نەخۆشی دەروونی دەبن و تەواوی ژیانیان لە ئازارێکی بەردەوامدا دەسووتێت، وەک نەخۆشییە دەروونییەکانی تراوما و غەمۆکی.

منداڵان لەلایەن گەورەکانەوە مانیپولاسیون دەکرێن (هەڵدەخەڵەتێنرێن)، تەنانەت لەلایەن باوانیشیانەوە دووچاری گەلێک تەنگەژەی ژیان دەکرێن. ساڵانە چەندین ملوێن منداڵ لە بەر بژێوی خێزانەکانیان و بارودۆخی سەختی ئابوری وڵاتەکەیانەوە بەرەنگاری برسێتی و بەم هۆیەوە ڕووبەڕووی مردنێکی لەسەرخۆ دەبنەوە. زۆربەی بەشە دەوڵەمەندەکەی تری جیهان لەسەر شاشەی تەلەڤیزیۆنەکانیاوە ئەزموونی دەکەن کە چۆن ئەم منداڵانە گیانیان لەدەست دەدەن، لە ئەوان هاوکات خۆشیان بەشدارن لە هۆکارەکانی ئەم کارەساتەدا. کڕیارانی بەرهەمەکانی کاری منداڵان لە تەواوی جیهاندا بەزۆری هاوردەی وڵاتە پیشەسازی و دەوڵەمەندەکان دەکرێن، کارگە و فیرما گەورەکانی جیهان زۆرترین سوود لە بەرهەمی ئەم کارانە وەردەگرن.

منداڵان لە تەواوی جیهاندا دەخرێنە بەر کاری سەخت و بە بڕێک پارەی کەم لەشە بچوکەکەیان دەخەنە ژێر توندترین پەستانی کارەوە، کە مرۆڤە گەورەکانیش هەندەجار ناتوانن ئەنجامی بدەن. 170 ملیۆن منداڵ لە تەواوی جیهاندا ڕۆژانە دەخرێنە ژێر کاری سەختەوە.3 لە هیندستان ڕۆژانە زیاد لە ملیۆنێک منداڵ دەخزێنە کارگەکانی بەرهەمهێنانی بەردی بەنرخ و فەرش، بازنی دەست و مور و ملوانکە، زۆرجار 16 سەئات لە ڕۆژێکدا کاریانپێدەکەن، هەندەجار بەبێ پشودان. سەیر لەوەدایە لە وڵاتێکی وەک هیندستان، بەتایبەتی لای هیندوسییەکان، ئەو دیاردەیە بەئاسایی و وەک بەشێک لە کولتوری هیندوئیزم دەنرخێندرێت، چونکە ئەو منداڵانە لە خێزانە هەژار و بێکاستەکانەوە (kastenlos)* هاتونەتە دنیاوە و هیچ مافێکی ئەندامبوونیان لە کاستەکانی ئەو وڵاتەدا نییە. دیاردەی کارکردن بە منداڵان لەو کارگانەدا تاکو ئەم ساتەوەختە بەردەوامە، چونکە خاوەن کارگەکان لەگەڵ سیستەمێکی گەندەڵ و فەرمانبەرانی ملهوڕدا دەستیان تێکەڵە. ئەو کارانە کە بە منداڵان ئەنجام دەدرێن، کاری چەوسێنەر و لەشپڕوکێن، ناتەندروست و دژی هەموو مەراڵەکانی مرۆڤایەتین. بەنیامین پیوتەر، نووسەری کتێبی “دەستی خنجیلە و دەستکەوتی گەورە”، کە 35 ساڵەی ژیانی لە پێناوی بەلاوەنان و نەهێشتنی کاری منداڵاندا بێپشوودان بەسەربرد و بەردەوام سەردانی

هیندستان و پاکستان و تبتی کردووە، بەشێکی ژیانی لەدژی کاری منداڵان لەو وڵاتانەدا بەسەربردووە و باس لەم سیستەمە نابەرانبەرییە دەکات. ئەو بەهای کولتوری گەندەڵ و سیستەمی غەمساردی ئەو وڵاتانەی لەمەڕ کاری منداڵان، زۆرجار ژیانی کەوتەتە مەترسییەوە، بەتایبەتی لەلایەن خاوەن کارگە و دەسەڵاتداران و فەرمانبەرانیانەوە. بەنیامین پیوتەر لە کتێبەکەیدا پەنجە دەهاوێژێتە سەر برینێکی گەلێک قوڵ و شەرملەخۆگری بەوێنە لە چەوساندنەوەی منداڵان لە تەواوی جیهاندا. پیوتەر دەبێژێت: "50 ملیۆن منداڵ لە ساڵی 2016 دا لە هیندستان لە بوارە جیاوازەکانی ئابوریدا کاریان کردووە. گەرچی ئەمە هەندێجار باوەڕ بەو ژمارەیە ناکەین و جێگای بڕوامان نییە، لە 10 ساڵ پێش ئەو بەروارە ژمارەی ئەو منداڵانە لە 100 ملیۆندا بووە، واتە دوو هێندە.”4

پیوتەر ڕەخنە لە وڵاتە ئەوروپییەکان، بەتایبەت لە ئاڵمانیا دەگرێت، چونکە زۆرینەی بەرهەمهێنانی دەستی منداڵان لەم وڵاتانە بە نرخێکی هەرزان لە بازاڕەکاندا دەفرۆشرێن.

منداڵ وەک قوربانیی جەنگ

لە گەلێک وڵاتانی جیهاندا تاکو ئەم سەردەمەش منداڵان دەکرێنە سوتەمەنی ئەو گەدانەی، کە ئاگری جەنگەکانیان پێ گەرم دەکەن، بۆ نموونە لە هەندێک وڵاتی ئەفریقیدا ئەم منداڵانە هەڵدەخەڵەتێنرێن و بەتایبەتی لەژێر کاریگەری مادەی هۆشبەرەکاندا چەکداریان دەکەن. بەگوێرەی ئامارە جیهانییەکان لەم ساتەوەختەدا 250 بۆ 300 هەزار منداڵ و مێردمنداڵ لە بەرەکانی جەنگ و ناکۆکییەکاندا چەکدارکراون و دەجەنگێن. تەمەنی هەندێک لەم منداڵانە لە 10 ساڵ تێناپەڕێن. گەورەکان ئەم منداڵانە دەکەنە دەوەزمە و تەنانەت هاوەڵ و باوانیشیان پێدەکوژن. تەمەنی کامڵبوون لە هەندێک لەم وڵاتانەدا لە خوار 18 ساڵەوەیە، هەر ئەمەش دەکرێتە ئەرگومێنتی ئەوەی کە لە سەرو 10 ساڵەوە بەگەورە دەنرخێندرێن. لە جەنگی وێرانکاری ئێراق و ئێراندا گەلێک منداڵ و مێردمنداڵ ڕەوانەی بەرەی هەرەپێشەوەی جەنگەکانیان دەکران و ڕژێمی ئیسلامی ئێران تەنانەی کلیلی بەهەشتی دەکردە ملیان، بۆ ئەوەی پاش مردنیان بە بەهەشتی بەرین شادمان بن. ساکاری و کاڵفامەتی ئەم مێردمنداڵانەیان دەقواستەوە بۆ مەبەستە قێزەونەکانیان و مرۆڤیان پێدەکوشتن. لە ڕاستیدا ئەم جۆرە کارانە دژی مافی مرۆڤ و هەمانکات مافی منداڵانە و بە بەشێکی سەرەکی تاوانەکانی جەنگ دەنرخێندرێن.

ڕێککەوتننامەی مافی منداڵان

لە ساڵی 1989 دا ئەم ڕێککەوتننامەیە لە کۆبوونەوەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکاندا لەمەڕ مافی منداڵانەوە و لە لایەن 193 دەوڵەتەوە واژوکراوە. لە ڕوانگەی یاسای نێودەوڵەتییەوە پەیماننامەیەکی بەندکارە و ئەو وڵاتانە لەسەری پێکهاتوون (ڕێککەوتون). چاوگی (بنەمای) ئەم پەیماننامەیە لە ڕاڤەکردنی گشتیی مافی مرۆڤەوە لە 10.12.1948 ەوە هەڵهێنجراوە (بنچینەڕێژکراوە) .5 تایبەتمەندیی ئەم پەیماننامەیە لەوەدایە، کە منداڵان نەکرێنە ئۆبژێکتی (Objekt) یان مەرام و مەبەستی بازرگانیکردن پێیانەوە. گەورەکان تەنها بڕیاردەری ئەوان نەبن، گەورەکان دەبێت ڕێز لە داواکارییەکانی منداڵان بگرن، تێگەیشتنیان بۆ منداڵەتییان هەبێت، هاوتەک و هاودەمی ڕێگەی گەشەبوون و گەورەبوونیان بن، بەتایبەتی لە بواری تەنساغی و گەشەی هزری و بزواندنیانەوە / جووڵەی لەشکییانەوە (Motorik). ئەم مەرجانە دەبنە هۆکاری ئەوەی، کە منداڵان جیهانی خۆیان بەلێهاتویی خۆیان وێنابکێشن و گەورەکانیش ئازادییەکی ئەوتۆیان بدەنێ، کە ئەو جیهانەی تێدا بدۆزنەوە، کە بۆ جیهانی منداڵان ناسراوە. منداڵان گەلێک ئارەزو و خواستی پێڕەنگیان (ڕەنگلەخۆگریان) هەیە، گەورەکان دەبێت لە بەئەنجامگەیاندنی ئەم ئارەزوانەدا هاوکاریان بن نەک ڕێگر. کاتێک باس لە مافەکانی منداڵان دەکرێت، زۆر گرنگە بزانین، کە منداڵان نابێت کاڵا فرۆش بکرێن، نەخرێنە بەر لەشفرۆشی، لاقە نەکرێن و فیلمی پۆرنۆگرافیان پێئەنجام نەدرێت، کاری سەخت و درێژخایەنیان پێنەکرێت. دەبێت مرۆڤایەتی لەو ڕاستییە تێبگات، کە منداڵ کەسایەتییەکی سەربەخۆ و چوست و چالاکە، پێئەندێشە و هەستناسکە، پڕحەز و ئارەزوور، نەترس و ڕاستگۆیە، بێغیرە و دڵپاکە. منداڵان لەو زبەخانەیە کە مرۆڤایەتی بە ئەوانی جێهێشتوە، بەئاگان تا ئەو کاتەی کە لووتیان بەر نەهامەتی ڕۆژگار دەکەوێت.

دیاردەی کاری منداڵان لە کوردستانیش زۆر بەباوە، کاری منداڵان زۆر بەئاشکرا لەسەر شەقامەکان دەبینرێن، لە عەلاگە فرۆشەوە بۆ بۆیاخچییەکان، لە چێشتخانەکانەوە بۆ کاری سەربەخۆی ناوبازاڕەکانەوە، لە سواڵکردنەوە بۆ کاری دزی و ناهەموارتر، لە هەموو بوارەکاندا منداڵان کاریان پێدەکرێت. لەبەر نەبوونی سەرچاوە لەمەڕ کاری منداڵان لە کوردستان، زانیاری گەلێک کەمە، بەتایبەتی لەسەر ڕێژەی ئەو منداڵانە و جۆری کارەکانیان، کە شیکارییەکی/لێکۆڵینەوەیەکی مەیدانی زۆری پێویستە. لە کۆمەڵگەکانی ئێمەدا زۆر کاری ناهەموار بەرانبەر منداڵان دەکرێت، کە لە نێوان خێزانەکاندا دەشاردرێتەوە و ناخرێتە دەرەوەی ئەم بازنەیە

خەزانییە، ڕەنگە هۆکارەکانی ئەم شاردنەوەیەش نووسینی تایبەتی و زانستیانەی پێویستبێت، کە لە چوارچێوەی ئەم نووسینە دەردەچێت. بێنیامین پیوتەر دەبێژێت: "مرۆڤی ئەم ڕۆژگارە بێنرخ و بەفڕۆکراوە، کەسێکی ترە لەو مرۆڤانەی سەردەمانی ڕابردوو. لەم ڕۆژگارەدا کە باس لە کارپێکردن و کۆیلایەتی منداڵان دەکەین، بیروڕاکانی کۆمەڵناسی ئەڵمانی زیگمونت باومانم دێتەوە یاد، کە ئەم دیاردەیە بەڕوونی باس دەکات."6 زیگمونت باومان لەمبارەوە دەبێژێت: "لەم رۆژگارەدا کە باس لە کارپێکردن بە منداڵ دەکەین، هەمانکات باس لە مرۆڤی بێپاشەڕۆ و زبڵکراو دەکەین. منداڵان وەکو کاڵا دەکڕدرێن و دەکرێنە بەندی خاوەن کارگەکانی فەرش و بەردی بەنرخ، لاقە دەکرێن، تۆدەدرێنە ژووری تاریک و کاری سەختیان پێدەکرێت، هەندێجار دەیانکوژن و فڕێدەدرێنە ژێر خاکەوە. مرۆڤ بۆتە کاڵا یەکی هەرزانکراوی گەمەی ملیاردە دەلارەکان، بازرگانانی منداڵکڕینیش منداڵانی تر دەکڕنەوە و دەیانهاوێژنە هەمان بازنەی شەیتانییەوە.7

سەرچاوەکان

1. Darknet داڕکنێت ئەو ملپەڕە نهێنیانەیە، کە لە ناویاندا کەسانی پێدۆفیل پەیوەندی ئینتەرنەتی بە شێوەیەکی نایاسایی لەگەڵ یەکتی دەگۆڕنەوە، بە نمایشی فیلمی پۆڕنۆگرافی لەگەڵ منداڵاندا. ئینتەرپۆڵ هەموو ساڵێک لە تەواوی جیهاندا بە شوێن ئەم کەسە تاوانبارانەدا دەگەڕێت و نهێنییەکانیان ئاشکرا دەکات و تاوانبارانیش دەدرێنە بەر دادگاکان.
2. Pädophilie پێدۆفیلی بەواتای ئارەزوی جوتبوون لەگەڵ منداڵ و مێردمنداڵدا
3. Benjamin Pütter: Kleine Hände – Große Profit, Kinderarbeit welches ungeahnte Leid sich in unserer Warenwelt verbirgt, Wilhelm Heyne Verlag München, 06/2017, S. 9
(بێنیامین پیوتەر، دەستی خنجیلە و دەستکەوتی گەورە: کارکردن بە منداڵان، چ ناڵاندنێکی نەزانراو لەژێر پەردەی کاڵا جیهانییەکاندا خۆیان حەشارداوە).

- کاست بە مانای ڕەچەڵەکگەرا یان گروپێکی سنووردارکراو لە لایەن هەمان هاوبیر یان هاوڕەچەڵەکەکانیانەوە. ڕەچەڵەک لە کاستەوە (Kaste) وەرگیراوە، کە واژەیەکی پەرتوگالییە و بە گروپێکی سنووردارکراو لەنێو کۆمەڵەدا بەکاردەهێنرێت.

کاستەکانی هیندوسەکان لە هیندوستان و پاکستان، ئێزیدیاکانیش بە هەمان سیستەمی کاست مامەڵەی کۆمەڵایەتی دەکەن، ئەم سیستەمە بە کۆمەڵەی ڕەچەڵەکگەرا ناودەبرێن. بۆ نمونە لە دینی ئێزیدی کاستەکان بە مورید، شێخ، میر بە شێوەیەکی هەڕەمی دابشکراون.

4 هەمان سەرچاوە لاپەڕە 88

5 هەمان سەرچاوە لا 120

6 هەمان سەرچاوە لا 121

1. هەمان سەرچاوە لا 121، پیوتەر ئەم چەند ڕستەیەی لە کتێبی کۆمەڵناسی ئەڵمانی باومانەوە وەرگرتووە بەناونیشانی
Zygmunt Bauman: Verworfenes Leben. Die Ausgegrenzten der Moderne, Hamburg (Hamburger Edition),2005.

شیعر و ژیاندۆستیی-1- ناڵە حەسەن

(خوێندنەوەیەک بۆ قەسیدەی (یاداشتنامەی ماکۆوەکی ڕەشپۆش) ی شێرکۆ بێکەس)

بەشی یەکەم /

(شێرکۆ بێکەس) لەنێو ڕووبەری شیعر خاوەن ئەزموونێکی دەوڵەمەندە ، ئەزموونێک زێتر لەنیو سەدە بە بەردەوام لە داهێنان و نوێبوونەوەدا بووە . ئەزموونێکی فرەڕەهەند لە فۆرم و ناوەڕۆک ، هەر لە پۆستەرە شیعر و چیڕۆکە شیعر و شانۆنامە شیعر و ڕۆمانە شیعر و تا دەگات بە فۆڕمەکی تایبەت بەخۆی کە ناویناوە (دەقی ئاوەڵا) ، لەم پێناوەدا بە هەزاران لاپەڕەی شیعری پێشکەش کردووین ، دەتوانین (شێرکۆ بێکەس) بە شاعیری (هەموو سەردەمەکان) ناوبەرین ، بەو مانایەی / لەسەرەتای دەستپێکردنیەوە تا ئەوکاتەی ژیان جێدەهێڵێت ، لە هەموو قۆناغ و سەردەمەکان ئامادەیی بەرچاوی هەبووە لەنێو ڕووبەری شیعر و داهێناندا ، لە هەمانکات شاعیرمان هەیە ، تەنها لەسەردەمەکی دیاریکراو داهێنانی بەرچاویکردووە و

دواتر توانا و ئاراستەی داهێنانەکانی هاتەتە خوارەوە ، بەمانایەک نەیتوانیوە بە یەک هەناسە لەنێو ڕووبەری داهێنان بەردەوام بێت . (شێرکۆ بێکەس) لە ڕووی زمانی شیعرییەوەش داهێنانی گەورەی کردووە ، خاوەن زمان و وشە و دەستەواژەی شیعری تایبەت بەخۆی بووە .. توانای ئەوەی هەبووە کە لەنێو ڕووبەری شیعر هەموو شتێک بە قسەبهێنێ . دار و بەرد و چیا و ئاسمان و مرۆق و ژیان و مردن و تەنانەت دۆزەخیش . ئەمە لەڕێدا هەوڵدەدەین خوێندنەوەیەک بۆ قەسیدەی (یاداشتنامەی ماکەوەکی ڕەشپێش) بکەین ، لە ڕاستیدا ئەم دەقە (چیرۆکە شیعرەکە) ، باسی چیرۆکێک و مێژوویەکی دیاریکراومان بۆ دەکات . ڕاستگۆیانە پەنجە لەسەربرینەکان دادەنێ و جوانی و ناشیرنییەکان دەنووسێتەوە . ئەوەی زۆر سەرنجڕاکێشە لەم دەقە شیعرییە ، شاعیر بە ڕوئیا و بیرکردنەوەیەکی مرۆیی ئەم دەقەی نووسیوە و (بیرتیژیی و دووربین)یەکی گەورە لە خەیاڵە و بیرکردنەوەکانی دەبیندرێ .. لەنێو دەقەکەیدا ئەمڕۆی بینیوە و خوێندنەوەی بۆ کردووە ، لەگەڵ ئەوەشدا ئەم دەقە نزیکەی (سی ساڵە) بەر لە ئێستا نووسراوە .. بەڵێ ئەمە لەم دەقەدا زێتر قسە و ئیش لە بارەی ناوەڕۆکی دەقەکە دەکەین ، لە سیاقی خوێندنەوەمان بۆ دەقەکە پەردە لەسەر هەموو دیمەنەکان هەڵدەدەینەوە و بە هەناسەیەکی درێژەوە وەک دەقەکە / هەڵوەستە لەسەر ورد و درشتی دیمەنەکان دەکەین و مەبەست و ئامانج و ناوەڕۆکی دەقەکە بۆ ئەمانەتەوە دەگەیەنین . ئەوەی لەم دەقە بە من زۆر گرینگ و جێگای دەخەشیم بوو کە / (شێرکۆ بێکەس) زۆر بە ئاشکرا لەم دەقە پەیمان دەڵێ کە / شیعر فڵێمێکی بێدەنگ نییە و دەتوانین بە زمانی شیعری قسە لەسەر هەموو ئەو شتانە بکەین کە ، ژیان ناشیرین دەکەن و ئاستی شکە و بەها مرۆییەکان دادەبەزێنن بۆ ئاستە نزمەکان . بە منی شاعیر ئەمە پڕەنسیپ و مانیفێستەکە ساڵەهایە لەنێو ڕووبەری شیعر و نووسینەکانم ئیشی لەسەر دەکەم . (شێرکۆ بێکەس) لەسەرەتای دەقی (یاداشنامەی ماکەوەکی ڕەشپێش) دا دەڵێت :

بەم بوولێڵەیە تەنیا ئەڕوا و ڕووی کردەتە دامەنی شار
ئێستا ئاسمان مشتێ ڕەنگە و ئەویش خەمەکی مەیینەی
قەترانی وەک کراسەکەی
ئاڵۆز وەکوو کەزییەکانی
سیسیش وەکوو هەردوو گۆنای
ساردیش وەکوو دەستەکانی
تارماییەکی مەینەی لە مەراقدا نووقم بووە
پەنا و پاسەری گرتووە

شەپۆلێکی لەسەرخۆیە و هەنگاو ئەنێ
ئەستێرەیەکی نەخۆشە و
فرمێسکێکی شەخ و شەنگە و
بەم بوولێڵە تەنیا ئەڕوا و ڕوویکردۆتە باشووری شار

وەکو گوتمان / ئەم دەقە شیعرییە چیڕۆکە شیعرەکە و بوونەکی درامی هەیە ، (شەرکە بەکەس) یەکەک لە دیمەنە کەتاییەکانی چیڕۆکەکەی کردۆتە دەسپێکی قەسیدەکەی بە زمانێکی شیعری ناسک و بە دەستەواژەی شیعری سەرنجڕاکێش بەنەو دیمەن و ڕووداوەکان دەچێتە خوارەوە ، (بەم بوولێڵەیە تەنیا ئەڕواو و ڕووی کردۆتە دامێنی شار ..) ، چیڕۆکی ژنێکمان بۆ دەگێڕێتەوە کە هاوسەرەکەی پێشمەرگە بووە ، پێشمەرگەیەکی ئازا و نەبەرد ، تا سەرئێسقان عاشق بە خاک و نیشتیمان و ئازادی .. پێشمەرگەیەک کە بەسەر پشتی مەرگ بازبازێن دەکات و لە هیچ شتێک سەناکاتەوە ، سەرەنجام گیانی دەبەخشێ بە ڕزگاری کوردستان و دەچێتە ڕیزی گیانبەختکردوانی ڕێگای ئازادی ، لەوکاتەی ئەم واتە (ژنەکە) بەم بوولێڵەیە تەنیا دەڕوا و ڕووی کردۆتە دامێنی شار ، لەو زەمەنەدا باشووری کوردستان ڕزگار بووە و شەڕشگۆڕانی سەردەمی شاخ ، هاوسەنگەری مەردەکەی گەیشتوونەتە دەسەڵات و لە هەوەی بە دەستهێنانی کورسی و گەیشتن بە شوێنە بەندەکانی دەسەڵات و خەریکی ژیانی شاهانەی خۆیانن .. ئەوەی بیری لێنەکەنەوە مندالە و خێزانی شەهید و مرۆڤە گیانبەختکردووەکانە .. بەڵێ ئێستا تەنیایی بۆتە ماڵی ئەبەدی ئەو ، برسییەتی و قوڕسایی ژیان ، خەمەکانی سەرشانی کردۆتە کەوەکی سەخت ، ئێستا لای ئەو ، (ئاسمان مشتێ ڕەنگەو ئەویش خەمەکی مەینەی قەترانی وەک کراسەکەی سارد وەکو دەستەکانی ..) ، گیان و دەی دەتەزێنێ و هیواکانی دەکاتە گەڵا وەریوەکانی بەردەم ڕەشەبایەکی بێڕەحم .. ئێستا ئەو (ئەستێرەیەکی نەخۆشە و فرمێسکێکی شەخ و شەنگە و بەم بوولێڵەیە تەنیا ئەڕواو ڕوویکردۆتە باشووری شار ..) . ئەو ئێستا لەنێو خەم و هەناسە ساردەکانی جگە لە چەند دیمەنێکی یادەوەری هیچیتری بۆ نەماوەتەوە ژیان بۆ ئەو بۆتە زیندانێکی گەورەی تاریک و پڕ ئێش و ژان . بۆ ئەو تازە شیرینییەکان قاوەیەکی تاڵە و هەڵمی نائومێدی لێ هەڵدەستێ ..!

ئەو زامەکی قژدرێژە ، چاوەکانی بڕیوەتە ئەشکەنجەی خۆی
چاوەکانی بڕیوەتە ، مانگی خوێنی ئاوانەبووی ناو خەیاڵی
(سەری مەردە کوژراوەکەی ، ئەوێنی خۆی)
لە چراخانی ئازادی .. دابڕاوە

لە دارستانی تریقە و پێکەنینی
دەوروبەری دابڕاوە
بە ئاگایە … لە هاواری ئاپۆڕەی خەڵک
بە ئاگایە … لە زەماوەندی ڕووناکی
لە شایی گوڵ
لە لەنجە و لاری گۆرانی
تەنیا ئەڕوا و لەگەڵ ڕابردوو ئەدوێ ، لەگەڵ خۆیدا
لەگەڵ بازێکی شەهیدا لەگەڵ (ئەو) دا ..

ئەم بەشەش قووڵبوونەوەیە بەنێو خەم و ئازار و زامە قووڵەکانی ، شەوە درێژە پڕ تەنیای و حەسرەتەکانی ، ئێستا ئەو زامێکی قژدرێژە و چاوەکانی بڕیوەتە ئەژکەنجەی خۆی ، چاوەکانی بڕیوەتە نائومێدی بەختی ڕەش و ژیان و ئاییندە ڕەشەکەی خۆی ، مەمکەکانی بەسەر جەستەی خەمەکەی گەورە شۆڕبوونەتەوە ، هەر خۆی و هەرخۆی و هەرخۆی ، لە دەوروبەر و لە ئاوەدانی تەنانەت لەژیانیش دابڕاوە ، کەسێکە فڕێدراوەتە کەنار ژیانەوە ، لە دەرەوەی ژیان لەسەر ئەستێرەی نائومێدییدا دەژیت ، بەئاگایە لەهەموو شتێک ، (لە هاواری خەڵک و لە زەماوەندی ڕووناکی ، لە لەنجە و لاری گۆرانی و لە سەمای ئاڵای سەوز و زەرد ..!) . ئەو تەنیایە ، لەگەڵ ڕابردوو دەژی ، لەگەڵ خەون و خەیاڵەکانی دوێنێ و لەگەڵ ئەودا ، لەگەڵ بازە شەهیدەکەی خۆی ، ئێستا ژیان بۆ ئەو جگە لەزیندانێکی گەورە هیچیتر نییە ، دۆزەخێکی ڕەش و تاریک ، دوور لەهەموو ئومێد و خۆشییەکان و شتە جوانەکان و ڕۆژگارە گەرمەکانی ژیان . ئێستا تەنیایی بۆ ئەو ماڵی ئەبەدی بوونە ..!

بەم بوولێڵەی تەنیا ئەڕواو ڕووی کردۆتە دامێنی شار
” هەبوو .. نەبوو ، ڕۆژانێ بوو
بازەکەی من بەناو بەڵەسەدا ئەفڕی
لەبەر گڕپاڵەباران و تەرزەی شووم و چەخماخەی شەقزنی بوو
وەک فریشتە باڵدارەکان
بە دارستانی نەزەدا تێئەپەڕی
ڕۆژگارێ بوو ، بازەکەی من ، لەو بەرزەوە
ئا ئەم شارەی لەژێر باڵەکانیا ئەدی
یەکبەیەکی ئەم هەردانە ، ئەم لووتکانە
جێ ڕێوگەبوون ، بۆ ئەسپە شێکەی هەڵمەتە
لە دۆزەخی کڵاوسوور و کڵاوڕەشدا
یەکبەیەکی ئەم کۆڵان و شەقامانە

(ئا ئەم سووچە و ، ئەم سیلەیە ، ئەم بن دارە
ئەو ژێر چەترە ، ئەو پەنا پایەی بازاڕە)
جێ نزرگەی ترسناکی کوت و پڕ بوون
بە بازنەقەی خوێنی تووڕە و بە هێرشی
کەڵان و کیفی ئامادە کراوەبوون
بە دەرهێنانی دەمانچە و .. ڕیزی گوللە و
تەقینەوەی نارنجۆکی خێرای دەستی
وەک کزەبایش ، لەناکاودا ، ئەهاتەوە بە ماڵەوە
بەبێ خشپە ، تریفە بوو دەر ئەکەوت و
یان خەوێکی ئەجگار خۆش بوو ، لە پڕێکدا پەیدا ئەبوو

ژنە پێشمەرگەیەکی شەهید تەنیا و داماو جگە لە کۆمەڵێک یادەوەری خاوەنی هیچ شتێکی تر نییە ، لەم دیمەنەدا وێنەی قارەمانێتی و چاپووکی و زرینگی بازەکەی خۆیمان بۆ باسدەکات و دەڵێت ، (بازەکەی من بەناو بەڕەسەدا ئەفڕی) ئەو دێرە شیعرە ، وێنەیەکی شیعری جوانمان بۆ دەکێشێ ، هەرچەندە من وشەی (باز) زۆر بە گونجاو نابینم ، ڕاستە باز باڵندەیەکی چاپووک و بەهێز و هێرشبەرە هەر بۆیەش وەکو هێمایەک بۆ پێشمەرگە بەکارهاتووە بەڵام ، باز باڵندەیەکی گۆشتخۆرە و بۆ پەیدا کردنی پارچەیەک گۆشت بەناهەق ژیانی باڵندەی تری بێگوناه کۆتایی پێدەهێنێت ، کە ئەم دیوەی لەگەڵ پێشمەرگە و خەبات و تێکۆشان لەپێناو ژیان و ئازادیدا تەبا و هاوتەریب نایەتەوە ، ئەوەتا دەڵێت ، ڕۆژگارە بوو بازەکەی من ، لەوبەرزەوە ئا ئەم شارەی لەژێر باڵەکانیا ئەدی ، یەکبەیەکی ئەم هەردانە ئەم لووتکانە ، جەڕەوگەبوون ، بە ئەسپە شەکەی هەڵمەتە .. هەڵمەتبردنی باز و پێشمەرگە ، لە ڕووی ئینسانییەوە لە یەکتری جیاوازن و بە ئامانج و مەبەستی جیاوازیشن .. بۆیە لەم دەقە شیعرییە وشەی پێشمەرگە گونجاو و شیاوتر بوو ، چونکە باز باڵندەیەکە لایەنی نەگەتیقی هەیە ، زۆتر لە جەڵادەوە نزیکە نەک قوربانی ، بەڵام پێشمەرگە مرۆڤێکی قوربانی ستەمدیدەیە .. لە چوارچێوەی شەڕبوونەوە بە نەو یادەوەرییەکان وەسف و دەمەنەکی جوانی پێشمەرگەمان بۆ دەکات ، لە ڕووی (ئازایەتی و قارەمانێتی و گیانفیدایی و هەموو سیفاتە جوانەکانیتر ..) . ئا ئەو سووچە ، ئەو سیلەیە ، ئەو بندارە ، ئەو ژێرچەترە ئەو پەنا پایەی بازاڕە ، جێنزرگەی ترسناکی کوت و پڕبوون بە بازنەقەی خوێنی تووڕە و بە هێرشی کەلان و کیفی ئامادە و کراوەبوون ..! لەناو ئەم بازبازێنە بەسەر پشتی مردنە و لەنەو ئەم دۆزەخی هەڵمەت و ئاگربارانەدا ، جارجارە / وەک کزەبا ، لەناکاو ئەهاتەوە ماڵ ، بەبێ خشپە وەک

ڕووناک و تریفە بوو دەرئەکەوت .. چەند دیمەنێکی جوان و پڕ
شیعرییەتە ، هێزی عەشق و خۆشەویستیمان بۆ ڕەسم دەکات ، ڕەتبوون بەنێو کۆڵا نەکانی مردن و گەڕا نەوە بۆ ماڵ بۆلای دوڵبەر .. ڕەتبوون بەنێو کۆڵا نەکانی ئاگر و گەڕا نەوە بۆ نێو ماڵی عەشق . بۆ تەڕکردنەوەی زەوی□ وشه□□ا تووکەی ناخ و خۆدا نە بەر ڕێژنە بارانی خۆشەویستی و توانەوە لەنیو چرکەسات و کاتژمێرە ئیرۆسییەکانی عەشق ..!

منیش وەک ئاسکی خەواڵوو ڕا ئ□ پەڕیم
هەموو لەشم ئەنیشتە سەر ئاوی ترس و
هەموو جەستەم ئەبوو بەچاو
بە هێواشی لە کەمەرەوە ئەیگرتم
(چەکیش هێشتا بەشا نەوە)
باوەشێکی پڕاوپڕی گەرم و تینووی پیا ئەکردم
گەرمییانی ئارەزوومان
وەک بەردی بەر سوورە هەتاو
ئەوسا ئیتر چۆن لاولاوی
سەرپەنجەرەی ژوورەکەمان
تەواو پێمەوە ئەنووسا … تەواو … تەواو
مەمکەکانم لەناو چنگیا سپی سپی
وەک دوو تیترواسکی بچووک
شەوقی حەزیان لەسەرگۆوە دائەگیرسا

ڕاستە پێشمەرگە مر□ق□گ□ لە جەنگدا یە ، لەگەڵ کوشتن و مەرگ و خوێن ڕووبەڕووە ، لەگەڵ فیشەک و چەک هاودەمە ، بەڵام بێبەری نییە لە خەیاڵ و هەستە ئیرۆسییەکان ، لە عەشق و خەونە ڕۆمانسییەکان ، لەشەوانی پڕ ترس و مەرگاوی دوور لە چاوی شار و مر□ق□کان بە نهێنی دەگەڕێنەوە ماڵەوە یان بۆ باوەشی دوڵبەرەکانیان ، (منیش وەک ئاسکی خەواڵوو ڕا ئ□ پەڕیم ، هەموو لەشم ئەنیشتە سەر ئاوی ترس و هەموو جەستەم ئەبوو بەچاو ..!) کاتێک دڵەکان وەک بورکان گڕ ئەگرن ، هەستەکان وەک ئاگر کڵپە ئەکەن ، ئیدی ترس ما نا یەکی نامێنێ ، عەشق ڕێیەکی دەچێتەوە سەر شێتی .. (چەکیش هێشتا بەشا نەوە …!) .. هێندە تامەزرۆ و دڵسووتاو بوو ، دووری و تامەزرۆیی ئاگرێکی وەهای لە جەستە و هەناوی بەردابوو ، بەرلەوەی چەکەکەی لەشا نبکا تەوە ، (باوەشێکی پڕاوپڕی گەرم و تینووی پیا ئەکردم ، وەک بەردی بەر سوورە هەتاو تاوی ئەسەند ..!) وێنە و دەستەواژەی شیعری جوان ، شیعرییەت لە وشەکان دەڕژێ ، بەردی بەر

سوورە هەتاو ، وێنەیەکی جوان و لە شوێنێکی گونجاو بەکار هاتووە و بڕشتێکی جوانی بە دێمەنە شیعرییەکە بەخشیوە ، (تەواو پێمەوە ئەنووسا .. تەواو .. تەواو ، مەمکەکانم لەنێو چنگیا سپی سپی ، وەک دوو تیترواسکی بچووک ، شەوقی حەزیان لەسەرگۆوە دائەگیرسا ..!) ، هەستێکی ئیرۆسی و عەشقێکی باڵای مرۆیی ، دیمەنێکی ڕۆمانتیک .. ئاوێزانبوونێکی شێتانە . دوور لەچاوی ترس و مردن .

وەک خەمی قووڵی هەردووکمان ، ماچێکی قووڵ
بینێکی قووڵ ، لە دەمەوە ، مژینەکە ئەکەوتە ڕێ و
بەناو لەشا ، تەزووی درێژەی ئەکێشا
لە کەپرۆکەی ناو ڕیشیشیا
بۆنی کەوێڵ ، بۆنی ئەشکەوت ، بۆنی بارووت
بۆنی کووزەڵەی گوێ چەم و مۆردم ئەکرد
بۆنی گوڵە ئازادەکان
بۆنی مەقەڕێکی شێدار
بۆنی نایلۆن ، بۆنی بەتانییە سەوزەکان
لەناو تووکی سەرسینگیشیا
بۆنی تیژی ئازایەتی و
بۆنی ناو سەنگەرم ئەکرد
لە چاویشیا هەموو ڕێگا دوورەکانم ئەدی
تەمی نزمی گەوەکان و ڕاکردنی گوڵ ئەستێرە و تروسکایی
ئاگری شوانی سەر ڕەوەز و بریسکەی جۆگەی
بەرکاوی ئێواران و هەڵبەزینەوەی قەڵبەزە و
ماچی ئاڵی نێوان ئاسۆ و خۆرنشین و … هەر لە چاویا
ڕەنگی پەڕیوەی ژنانی ناو ئۆردوگام ئەبینیەوە
ڕیزە پیاو و ڕیزە زیل و ڕیزە چادر
سەروو سیمای دوا شەهیدمان
دارتەلی سەر ئیزگەکەمان

لەم دیمەنە شیعریەش بەنێو قووڵایی هەستە ڕۆمانسی و ئیرۆسییەکان شۆڕدەبێتەوە ، جووڵە و ئاوێزانبوون و توانەوە لەنیو هەستێکی کوشندەی لەزەتی و ڕۆحیدا ، (وەک خەمی قووڵی هەردووکمان ..) دوو جەستەی تامەزرۆ .. دوو جەستەی شەکەت لەنێو شەوانی تەنیایی و چاوەڕوانی .. وێنەی چرکەکانی بەیەکگەیشتن و کردنەوەی لغاوی ئەسپی تامەزرۆیی و ئارەزوو□ ج□پ□ندراوەکانی ڕۆح .. (بینێکی قووڵ ، لە دەمەو□ ، م□ژینەکە ئەکەوتە ڕێ و بەناو لەشا ، تەزووی درێژەی ئەکێشا …) لەسەرەتا بە مژینی جەستە و دەست و پەنجەکان و مەمکەکان

دەستی پێئەکرد و تەزووی ئەم هەستە شێتانەییە هەموو جەستەی دادەگرت ، ئاگری ئارەزووە تینووەکان کڵپەیان دەدا و گڕیان دەگرت . ئیتر لەپاڵ ئەم چرکە ساتە ڕاموسانییە ، (شێرکۆ بێکەس) دەیەوێت وێنە و ژیانی پێشمەرگایەتیمان بۆ بکێشی و پێشانی بدات ، بەو دێرە دەست پێدەکات (لە کەپرۆکەی ناو ڕیشیشیا .. بۆنی کەوێڵ ، بۆنی ئەشکەوت …) زۆر شاعیرانە دوو دیمەنی جیاوازی تێکەڵ بەیەک کردووە ، لەنێو چرکەساتی ڕامووسانییەکی گەرم ، لەڕێگەی هەستکردن بە بۆنەکان دیمەنێکیتر کە جوگرافیا و شێوە ژیانی پێشمەرگەمان بۆ ڕەسم دەکات . ئەم چیڕۆکە شیعرە سەرەتاکەی بە خەباتی شاخ دەست پێدەکات ، زەمەن زەمەنی دوای شۆڕشی ئەیلوولە ، ئەوەی لە مێژوودا بە شۆڕشی نوێی گەلەکەمان ناوبراوە ، سەرکەوتنی ئەم شیعرە و جوانی و وێنەکان و دیمەنەکان لەوەدایە کە / شاعیر خۆی بەشداری لەو شۆڕشەدا کردووە و شارەزاییەکی باشی لە جوگرافیا و شێوە ژیانی پێشمەرگە و کەلەپووری شۆڕشدا هەبووە ، ڕاستی ئەم گوتنەمان لە دێرە شیعر و دەستەواژە شیعرییەکان بە ڕۆشنی بۆ دەردەکەوێت ، (بۆنی کەوێڵ ، بۆنی ئەشکەوت ، بۆنی باروت .. بۆنی کووزەڵەی گوێی چەم و .. بۆنی گوڵە ئازادەکان ..) لەکاتی ماچ و ئاوێزانبوون و یەکتر بۆنکردن ، لە ڕیش و جەستەی دڵدارەکەی بۆنی هەموو ئەو شتانەی دەکردن کە لەسەرەوە نووسیومانە . بۆنی ئەشکەوت ، بۆنی باروت ، بۆنی کووزەلەی گوێی چەم .. ل▯ بۆنکردنی کەلوپەلی ژیانی سادەی پێشمەرگە بەردەوام دەبێت و دەڵێت (بۆنی مەقەڕێکی شێدار ، بۆنی نایلۆن ، بۆنی بەتانییە سەوزەکان .. !) ، مەقەڕێکی شێدار و بۆنی نایلۆن و بەتانییە سەوزەکان ، ڕێک وێنەی م▯ق▯▯▯ی پێشمەرگەمان دێتە بەرچاو ، دیمەنێکی ڕۆشن .. وێنەیەکی شیعری جوان ، من پێموایە ئەگەر (شێرکۆ بێکەس) خۆی پێشمەرگە نەبا و لە نزیکەوە بەشێک نەبا لەو ژیانە ، ئاوا سەرکەوتووانە نەیدەتوانی ئەم دیمەن و وێنانەمان بۆ بکێشی .. ئیتر زێتر بەنێو وەسفکردنی کەسەکان و ئەم شێوە ژیانە شۆڕدەبێتەوە و درێژەی پێدەدات (لەناو تووکی سەرسینگیشیا ، بۆنی تیژی ئازایەتی و بۆنی ناو سەنگەرم ئەکرد ، لە چاویشیا هەموو ڕێگا دوورەکانم ئەدی ..!) ، لێرەشدا ، باسی ئازایەتی و نەبەردی پێشمەرگە و دڵسۆزی و وەفادارییان بۆ خاک و نیشتیمان و ئازادی .. هەروەها بیروباوەڕ بە ئومێدێکی گەورە بە خەبات و تێکۆشان و سەرکەوتن ، لە چاویشیا هەموو ڕێگا دوورەکانم ئەدی ، بێگومان ل▯ بەردەم میللەتێکی ستەمدیدە ڕێگاکانی سەرکەوتن و ئازادی دەکرێ دوور و مەودا فراوان بن ، مافەکانی مرۆڤ و مافە مەدەنی و ئازادییەکان لە چنگی دیکتاتۆر و مرۆڤە دڕندەکان وا بەسانایی نایەتە دەرێ ..! ئیتر لەم چیڕۆکە شیعرە وێنەی هەموو

زەمەنەکان و شوێنەکانمان بۆ دەکێشێ ، (ڕەنگی پەڕیوی ژنانی ناو ئۆردوگا و ڕیزە پیاو و ڕیزە زیل و ڕیزە چادر ..!) دوای ئەنفال و تێکدان و خاپوورکردنی گوندەکان ، پێشمەرگە دەڕۆنە سەرسنوورەکان و ئەودیو سنوورەکان و لە ئۆردووگاکان نیشتەجێ دەبن ، ئەم وێنانەمان یەکبەدوای یەک وەک فیلمێک بە زمانی شیعری و وێنەی شیعری پێشان دەدات ، تا دەگاتە (سەروو سیمای دوا شەهیدمان ، دارتەلی سەر ئیزگەکەمان …!) شاعیر زۆر وردبینانە دیمەن و وێنەکانی کێشاوە ، تەنانەت دارتەلی سەر ئیزگەکەیانی بیر نەچووە ، ئەو ئیزگەیەی پێشمەرگە و هەموو خەڵکی دەهێنایە جۆش و خرۆش .

لە چاوانیا چارەنووسێکی پایزە وەکوو گەڵا لەرەی ئەهات
لە چاوانیا مەرگی شیعرێکی نازدارم ئەخوێندەوە
خەمی باڵگرتووم ئەبینی
خوێنی ئەستێرەم ئەبینی
لە چاوانیا خۆرنشینی خەم ئەبینی .. خەوم ئەدی
لەناو گەمیەی هەورێکدام و هەرچوار دەورم هەمووی گڕە
خەم ئەبینی پەڕەسێلکەم تەنیا تەنیا ماومەتەوە
هەمووجارێ لە چاوانیا
چارەنووسێکم ئەبینی و لێی ئەترسام
لە ناوەڕاستی هۆدەدا بە چوارمشقی دائەنیشتین
هەرچوار ئەژنۆمان ئەنووسان بەیەکەوە
لە دوو گوێدانی پڕ لەگوێ ، پڕ لە خەم و پڕ لە خەون و
پڕ لە ئازاری سوور ئەچووین

لەم دیمەنەش / پارادۆکسێکی شیعری ناوازەمان بۆ دەنەخشێنێ ، لە چرکەساتی ئاوێزانبوون و تێکەڵاوبوون .. لەنێو قووڵایی خۆشیی ڕۆح بزوێنەکان لە هەستێکی دەروونی نادیارەوە مەسیجێکی خەمناکی دەتە گوێ ، وێنەیەکی تاریک دەتە پێشچاوی ، ئایندەیەکی خەفەتبار دەخوێنێتەوە ، ئەم هەموو پێشبینییە ترسناکەش لەنێو چاوەکانی بازەکەی خۆی دەبینێت ، (لە چاوانیا چارەنووسێکی پایزە وەکو گەڵا لەرەی ئەهات ، لە چاوانیا مەرگی شیعرێکی نازدارم ئەخوێندەوە ، خەمی باڵگرتووم ئەبینی ، خوێنی ئەستێرەم ئەبینی …!) وەک ئەوەی چاوەکانی قسەی بۆ بکەن و باسی ئایندەی بۆ بکەن ، چارەنووسێکی پایزە ، چ دەربڕینێکی شیعری و جوان و ناوازەیە ، خەمێکی پڕ لە ئیستاتیکای شیعری ، پڕ لە ئاوازێکی حەزین ، یان / خوێنی ئەستێرەم ئەبینی ، وێنەیەکی شیعری و دەستواژەیەکی شیعری جوان و ناسک ، هەستە نادیارەکانی درێژە بە خوێندنەوەی پێشبینییەکان دەدەن تا ئەو ڕادەیەی بڵێت ، (لەناو گەمیەی هەورێک دام و هەرچوار دەورم هەمووی گڕە ، خەم ئەبینی پەڕەسێلکەی تەنیا تەنیا ماومەتەوە ..!)

، لێرەدا ئەوە دەبينين كە شيعر و شاعير هێزى ئەوەيان پێيە كە ئايندە بخوێننەوە ، ئيدى دواى هەستكردن بەم خەياڵ و پێشبينیە خەمناك و ترسناكانە ، لەوساتەدا ماچ و مژين و تێكئاڵان دەبوو بە وردبوونەوە لەچاوانى يەكترى و داماو و حەپەساو (لە ناوەڕاستى هۆدەدا بە چوارمشقى دائەنيشتين ، هەرچوار ئەژنۆمان ئەنووسان بەيەكەوە ، لە دوو گوڵدانى پڕ لە گوڵ ، پڕ لە خەون و پڕ لە خەون و پڕ لە ئازارى سوور ئەچووين ..!) ئيتر لێرەدا خۆشەويستى بە وردە گەڵاى ترس و خەم و ئازار دادەپۆشرا ، بارێكى دەروونى ناجێگير ، خەونەكان پڕ لە تريفەى شێواو و بەهارێك پڕ لە سەوزاييیەكى خەفەتبار ، تێڕامانە قووڵەكان لە چاوانى يەكترى ، ئاكامەكان دەبوون بە گوڵدانێك بەڵام گوڵدانێكى خەماوى و پڕ لە خوێنى ئەستێرەكان و پڕ لە گوڵ و پڕ لە خەون و خەفەت و خەمى سوورى پاييزى ..!

قسەى ئەكرد

تۆ و كانى .. تۆو درەخت ..

تۆ و بەردم ، بە قەد يەك خۆش ئەوێ !

ئەمپرسی :

كاممان ، تۆزقاڵێ لە كاممان زياتر .. گيانە ؟!

ڕائەما ، ئەيڕوانييە دارەڕاى ژوورەكە

لەو ساتەدا دەم و چاوى

لە كوختێكى ناو تەم ئەچوو

-زيز مەبە ، بەرد زياتر .. ئاو زياتر .. دار زياتر ؟!

- ئۆه ، گيانە .. كە بەردمان لە دەست چوو .. ئێمە چين ؟!
  كە ئاومان فەوتى كرد .. ئێمە چين ؟!
  ئەوينێ بێ بەرد و بێ ئاو بێ درەخت كوا هەيە ؟!
  يەك چركە ئازادى و دواى ئەوە بابمرم !
  لێڵ مەبە ! .. ئەوينى من و تۆيش
  لە ڕوونى ئاودايە !
  لە خورە و هاژەى سەربەستى ئاودايە
  تەماشا ! ديلێتى ناهێڵێ
  تێر سەيرى يەك بكەين !
  ژێردەستى ناهێڵێ .. لە ماڵى خۆيشمان
  بۆ تاوێك بسرەوين !
  ئازاديى ئاسمانە .. بارانە و هەتاوە
  بێ ئاسمان .. كام خۆر و كام تيشك و كام باران ؟
  ئازادى خاكيشە

ئازادی خکیش … مژوویش
ک نبوو چی هی ؟! ئم نان ؟!
یان ژهر ؟
ئیتر / دوای هوربوونو لنو تکاوبوون و اموسانی و ماچ و دستبازی و ئارامبوونوی هست ئیرسیی گرمکان ، کاتی لچاوانی یکتر وانین و نوکرددنوی بنکان ب ئایند و بردوامبوون ، گیشتن ب وزرکی نوی عشق و ژیانک لژر ساباتی ئازادیدا ، بگومان گیشتن ب کاروان سرای ئازادی ، گکان تخت و نزیک و ب قوربانی نین ..! بی همیش لساتی وانین و بیرکردنوکان ترس و گومان و پشبینیی خمناککان پشککانییان دردکون ، بام ئمان همیش ب وشیارییو مام لگ عشق و ژیان و بوون و بهای مرق دکن . (تو کانی .. تو درخت .. تو بردم ، بقد یک خش دو ..!) بگومان ب پشمرگیکی عاشق ، راستگ و مرڤپرور و ئازادیپرور ، خشویستی لخاک و نیشتیمان و جیاناکرتو ، خاک و نیشتیمان و مرڤیش بب ئازادی بهاکانی خیان لدست ددن ، بی لردا عشقک دبینین ، پ ل پیرزی بها مرییکان ، بام ئم ب نازکی کچانو د (کاممان ، تزقا ل کاممان زیاتر .. گیان ؟!) ، پشمرگیکی وشیار ، دسز ب خاک و نیشتیمان ، تا سرئسقان عاشق ب چاوکانی دوبر ، بام لای ئو عشق بب ئازادبوونی برد و درخت و ووباری نیشتیمان بوونی نیی ، عشق بب ئازادی بوونی نیی ، چونک ئو لو ب ئاگای ک بوونی مرق بب ئازادی بوونکی نام و ناکامل ، بی بم وشیاریی قوو ب استگیان پی دت (زیز مب ! برد زیاتر .. ئاو زیاتر .. دار زیاتر ..! ئه گیان ک بردمان ل دستچوو ئم چین ! ، ئوینی ب برد و ب ئاو و ب درخت کوا هی ..!؟) ، مرق ک ئازاد نبوو ن بوونی ن ژیانی ن عشق و خشویستییکی تنانت هموو پیوندییکانی خی دبنو ل سروری بهای مریی ، بی ب اشکاوان ئم ناخی خی ل قووایی معریفو ب ادگینت و دت ، (یک چرک ئازادی و دوای ئو بـا بمردم ..!) ، لم دردا تگیشتنکی قوو ب بوون و مرق و بها مرییکان دبینین تنانت ب عشقیش ..! چونک وکو گوتمان هیچکام لوان / نبوون ن مرڤبوون ن بهای مریی ن عشق بب ئازادی ناگن ئاستی سروری و سنبوون ، ئیتر بی دت (ل

مەبە ، ئەوینی من و تۆیش لە ڕوونی ئاودایە ، لە هاژەی سەربەستی ئاودایە ، تەماشا ! دیلێتی ناهێڵێ ، تەر سەیری یەک بکەین ، ژێر دەستی ناهێڵێ بۆ تاوێک بسرەوین ، ئازادی ئاسمانە بارانە و هەتاوە …!) ، ئیتر لەکۆتایی ئەوە دەردەخات کە هیچ شتێک بەبێ ئازادی بەهایەکی ئەوتۆی نییە ، دیلێتی ژێردەستەیی پەت دەخاتە گەردنی هەموو شتێک ، تەنانەت ناهێڵێ مرۆڤەکان بە ئارامی سەیری یەکتریش بکەن .. هەموو شتەکان مانا ڕاستەقینەی خۆیان لەدەست دەدەن ، بۆیە ژیانێکی لەم شێوەیە بە هەڵدانی پیاڵە ژەهر دەزانێت ..!

(بازەکەی من شاعیریش بوو …
هەموو جارێ دوا شیعری خۆی
لەگەڵ دوا دووکەڵی مەزرا و
لەگەڵ دوا زریکەی بەرد و
لەگەڵ دوا گریانی باخدا بۆ ئەهێنام)
بازەکەی من ئەو شیعرانەی کە ئەینووسی
قووڵ بوون .. وەکو دەریاچەکان
سادەیش بوون وەکو گوڵە کێوی
بازەکەی من لە نوێخوازەکانی ژیان بوو
ئەو نەئەچوە بەر ئاوێنە کۆنەکانی زمان
لای ئەو وشە زیندەوەر بوو
لای ئەو ڕستە مەرجدانەوەی مەراق و
زەنگی مێشک و وەکو گۆکان
ساتە وەختێکی خەتەر بوو

دوو عاشقی سەرکەش ، پڕ لە ئەوین و مرقبوون ، پڕ لە وشیاری بە ژیان و بوون ، بە ئازادی بەهاکانی جوانی ، بەشێک لە هۆکارەکان ئەوەیە کە دەدار واتە پێشمەرگەکە ، بازەکەی نەو دەقەکە ، کەسایەتییەکی شاعیر بوو ، کەسایەتییەک کە لە پاڵ چەکەکەی شانی هەمیشە قەڵەمێک و دەفتەرێکی بچکۆڵەی لە گیرفانەکانی بوو ، بۆ نووسینەوەی هەستەکانی خۆی ، بۆ کردنی بیرکردنەوەو خەیاڵەگەرمەکانی و تامەزرۆیی و ماراقەکانی بۆ شیعر ، یان تێکەڵکردنی خەیاڵ و هەستەکانی بە تەوژموو جووڵەکانی جوانی .. بازەکەی ئەو شاعیر بوو ، بۆیە پڕ بوو لە هەستی مرۆیی و عەشقی مرۆیی و خەیاڵ و بیرکردنەوەی مرۆیی ، بە مانایەک / زۆتر ڕۆچوون لەگەڵ خەیاڵەکان و بینینی هەستە شاراوەکان و گەرد و پێکهاتە وردەکانی خەون و بەهاکان ، چۆن شاعیرێک / شاعیرێکی نوێخواز و مۆدێرن .. نوێخواز بە دنیابینی شیعر و نووسین و زمان ، هەروەها مۆدێرن بە

تێگەيشتن لە بوون و ژيان و مر□ق ، ب□ مێژوو و هەموو چەمكە
گرينگەكان (بازەكەى ئەو شاعيريش بوو ، هەموو جارێ دوا
شيعرى خۆى ، لەگەڵ دوا زريكەى بەرد و دواگريانى باخدا بۆ
ئەهێنا ..!) ، شاعيرێكى مر□قد□س و ژياندۆست ، هەميشە
لەپاڵ جوانييەكانى ژيان خەم و ئازار و ژانە قووڵەكانيش
دەنووسێتەوە ، بەتايبەت شاعيرێك لەنێو جەرگەى خەبات و
تێكۆشان لەپێناو گەيشتن بە ئازادى و سەربەستيدا ، ئيتر
دەبێ گڕوتينى وشەكانى ئەم شاعيرە عاشق و هەست ناسك و
ژياندۆستە چ ئاگرێكى پڕ كڵپە و هەڵجوون و شەپۆل ئاسابێت
..؟ (بازەكەى من ئەو شيعرانەى كە ئەينووسى ، قووڵ بوون ..
وەكو دەرياچەكان ، سادەيش بوون وەك گوڵە كێوى … ، لاى ئەو
وشە زيندەوەر بوو ، لاى ئەو ڕستە مەوجدانەوەى مەراق و زەنگى
مێشك و ساتە وەختێكى خەتەر بوو …!) ، لاى بازەكەى ئەو ،
عەشق ژيان بوو ژيانيش عەشقێكى گەورە ، شيعريش نووسينەوەى
جوانييەكانى عەشق و ژيان بوو ..!

(نموونەيەكى بچووك لە شيعرەكانى بازەكەى من)

سەرى من بەم ئاسمانە نەوي□ بەم ئاسمانە زەليلە
ڕازى نابێ
سەرى من تۆپى ئاگر و گ□□□خ□مێكى ياخييە
يان نارنجۆكێكى ناو دەستەكانى ئازاديى
ئەبێ ئەم مێژووە تاريكانە .. ئەم بەهەشتە ڕەشانە
لە خوێنەوە ڕووناكييان بۆ بەرين
بەڵام ئەشبێ بە مردنێكى درێژدا تێپەڕين
ئينجا بگەيتە …
(بازەكەى من ئەم شيعرەى
بە ناتەواوى بۆ بەجێهێشتووم)

لێرەدا نموونەيەك لە شيعرى بازەكەى خۆيمان بۆ دەنووسێتەوە ، نموونە لە شيعرێكى تەواو نەكراو يان ناتەواو ، بەرلەوەى خوێندنەوەيەكى كورت بۆ ئەم كۆپلە شيعرەى شاعيرە عاشقەكە بكەين كە پێشمەرگەيە و لەسەنگەرى خەبات و تێكۆشاندا يە لەپێناو ڕزگارى نيشتيمان و بەدەستهێنانى ژيانێكى ئازاد .. (بازەكەى من ئەم شيعرەى بە ناتەواوى بۆ بە جێهێشتووم) ، وشەى (ناتەواو) ، وشەيەكە هێماى جوراو جۆر و خوێندنەوەى جياواز لەخۆدەگرێت ، ئايا بۆ ئەو شيعرە بە ناتەواوى بۆى جێهێشتووە ، ئايا هەرخۆى شيعرەكەى تەواو نەكردووە ، يان شاعيرەكە لە كاتى نووسينى ئەو شيعرەدا ، كۆتايى بە ژيانى هاتووە و گەيشتۆتە لاى هاوڕى گيانبەختكردووەكانى و

ماڵئاوایی لە دوبەر و شیعر و ژیانکردووە ، لە سیاقی خوێندنەوەمان لە بەشەکانی کۆتایی وەڵامی ئەم پرسیارانەمان وەرگرینەوە .. شاعیرەکی نوێخواز و مرۆڤدۆست ، نیشتیمانپەروەر و ژیاندۆست ، عاشق و ئازادیدۆست ، بێگومان شاعیرەکی لەمجۆرە هیچ گومانەکی تیانییە ، کەسەکی یاخی و سەرکێش دەبێ ، چونکە نوێخوازی دەگەڵ کێ دەچێتەوە سەر یاخیبوون ، یاخیبوونیش لە وشیارییەوە گەراکانی سەردەردەنن ، بەمانای بازەکەی ئەو (شاعیرەکی نوێخواز و یاخی و وشیار بوو ..!) ، بەیە شیعرەکانی پڕبوون لە عەشق و شەیدابوون بە ئازادی و ڕزگاری نیشتیمان و مرۆڤ هاوکات هەستە گەرمەکانی یاخیبوون ، ئەوەتا بە ڕوونی دەڵێیت (سەری من بەم ئاسمانە نەوییە بەم ئاسمانە زەلیلە ڕازی نابە ..!) ، ژیانی ژەردەستەیی و ستەمدیدەیی ژیانەکە لە ئاستەکی نزم ، خاڵییە لە ئازادی و جوانی و بەها مرۆییەکان ، شاعیر ژیان لەئاستەکی نەوی و نزمی لەمجۆرە ڕەتدەکاتەوە ، هەمیشە بەرامبەر ستەم و زۆرداری دەڵێت (نا) ..! چونکە ئەو کەسەکی یاخی و بە جەربەزە و دلێر و نازییە ، شاعیرەکی جوانبین و هەست ناسکە ، ناتوانە عەشق و ژیانی بەبێ ئازادی قبووڵ بکات ، ئەوەتا دەڵێت (سەری من تۆپی ئاگر و گڕ و خەمەکی یاخییە …!) ، ئەو پەیوایە لە ئاکامی هەوەدان و کۆشش و خەبات دەبێ شەوە تاریکەکان ڕوونابکرێنەوە ، شوێن و کونجە تاریکەکان ڕووناکییان پێبگات ، (ئەبێ ئەم مژووە تاریکانە ، ئەم بەهەشتە ڕەشانە لە خوێنەوە ڕووناکییان بە بەرین …!) ، دەکرێ بە بەدەستهێنانی ئەم ئامانجە پیرۆزانە نەگەیەنە کۆتایی ڕێگا و سەرکەوتنەکان بەچاوی خۆمان نەبینین و خەونەکانمان لەگەڵ خۆمان ببەینە ژێرخاک واتە گیان و بوونمان بۆ ژیان ببەخشین..!(بەڵام ئەشبێ بە مردنەکی درەژدا تێپەڕین …!) .

▪ بازەکەی من ، وەک کزەبا چەن لەناکاو پەیدا ئەبوو
هەروایش لەپڕ : بەبێ خشپە ، وەک کشانەوەی تریفە
وەک گەڵانەوەی تارمایی و سێبەر و خەو ، دیار نەئەما
لە پڕێکدا ئاوا ئەبوو ، ئەچەوە ناو ڕۆحی چیا
ئەبەوە بە ، گوێی چوالە ، بەدار هەنار ، ئەبوو بە
زنەو بە ڕەنگ و بە سروودی دەم دار بەڕوو
ئەچەوە ناو تەمتوومانی ئەودیو کەژە بەدەنگەکان
ئەچەوە ناو جریوەی دوور ، ئەچەوە ناو خەونی

گوند و لە خۆڵەمێشدا ون ئەبوو
ون ئەبۆوە .. ئەهاتەوە .. ون ئەبۆوە
پێشمەرگە و ژیانی پێشمەرگایەتی / ژیانێکی نائارام و ناجێگیر بوو ، ژیانێکی کۆچەری ، وەک ڕەشەبا و زریان ، ژیانێک بوو لە نێو دیار و نادیار ، هەڵاتن و ئاوابوون ، یان ئاوابوونی ئەبەدی ..! (بازنەکەی من وەک کزەبا لە ناکاو پەیدا ئەبوو ، هەروایش لە پڕ ، وەک گەڕانەوەی تارمایی و سێبەر و خەو دیار نەئەما ..!) ، عەشقێک لە نێوان دوو مرۆڤی عاشق و شەیدا بە ژیان و ئازادی ، دڵی خۆیان و عەشقەکەیان هەمیشە لە چنگی مەرگ دابوو ، هەمیشە هەناسواری و نائارام ، ترس و نیگەران و خەمی دابران ، چاوەڕوانییەکی کوشندە ، گەمەیەک لە نێو بازنەی دەرکەوتن و ونبوونەوە ، هاتن و ڕۆیشتن ، گەڕانەوە بۆ ناو تەمتوومانی ئەودیو کەژە بێدەنگەکان ، چوونەوە ناو جریوە دوورەکان ، ونبوون لە ناو خۆڵەمێشی مەرگ . مانەوە لە نیو بازنە هەمیشەییەکانی هەڵاتن و ئاوابوون ..!

بازنەکەی من بوومەلەرزەی ، لە بن دەستی
دێوی سپی و دێوی ڕەشی ئەم شارەدا
ئەچاند ئینجا ون ئەبۆوە
لە سەفەری گردی ڕەشدا هەموو جارێ
کەمەندی ئەو بێچووە درنجەکی ئەگرت
هەموو جارێ لە چەقی ئەم جادانەدا
بە داڵەکی ئەم مەڵبەندە
بە ئەرژەنە
بە عەزیایەک
دۆزەخێکی نوێی دائەخست
بازنەکەی من لە دوا ئێوارەی فڕیندا
لە دوا ساتەوەختی نیوان گەشانەوە و هەڵوەریندا
وەختێ لەگەڵ ڕەوتی خێرای
جوانووە ژانێکی سپیدا لە شاخەوە
بەرەو بنار دائەگەڕا و
شۆڕ ئەبۆوە بەرەو ناوشار
ئەو چرکانەی
تراویلکەی لەرزیوی پێش هەردوو چاوی
سیمای ئاونگاوی منی
دوور و نزیک پێشان ئەدا
مردن لە شێوەی داوێکدا

ئەگاتە بەر هەردوو قاچی و
دێتەوە یەک !
باز ئەگیرێ و
باڵەکانی شەتەک ئەدرێ و
ئەخرێتە ناو زیندانێکی گەڕۆکەوە و
دوور دوور ئەبرێ
لەم بەشەدا / دەست و بازوو و هێزی پۆڵاییـنی پێشمەرگە ڕەسم دەکات ، ئەو ترس و تۆقان و سام و لەرزینەی لە دڵی ئەژدیها و دوژمنە دڕندەکان دروست کردبوو ، وا پێدەچێت ، پاڵەوانی ئەم چیڕۆکە شیعرە بازەکەی ئەو ، یەکێک لەو پێشمەرگە چاپووک و قارەمانـانـەی یـان یەکێـک بێــت لە شـانە و دەســتەی پارتیزانەکان .. هەردەمێک لە شوێنێک زەبر وەشاندن لە دێو و ئەژدیهاکـانی سـەر بە ڕژێـم و دەســەڵات ، لە گونـد و لادێ و ڕێگاکان و جادە و ناو شارەکانیش .. بە تاکتیکی شۆڕشگێرانـەی سەردەم و دەستڕاگەیشتن بە هەموو کەلێن و قوژبن و شوێنێک ، (بازەکەی من بوومە لەرزەی لەبن دەستی دێوی سپی و دێوی ڕەشی ئەم شارەدا ئەچاند …!) یان (هەموو جارێ لە چەقی ئەم جـــادانەدا بۆ داڵێکـــی ئەم مەڵبەنـــدە ، بۆ ئەرژەنێ ، بۆ عەزیایێ ، دۆزەخێکی نوێی دادەخست ..!) ، هێزی پێشمەرگە بە تـــایبەت دەســــتەی پــارتیزانە دلێـــر و قارەمـــان و گیـــان لەسەردەســـتەکان ، وەک دەڵێــــن (قەیســـەریان لە دێــو و دژدیهاکانی دەسەڵات کرد بوو بە کونە مشک) ، تا ئاستی ئەژنۆ لەرزین لەنێو ترس و دڵەڕاوکێ و تۆقین دابوون ، لە هەرکـا تێک لەهەر شــوێنێک ئاسایی بــوو بکەونە ژێـر هێرشـی نەبەردانی پێشمەرگە و دۆزەخێکی واقیعی بە چاوی خۆیان ببینن .. بەڵام دواجار بازەکەی ئەو وەک بازە چاونەترس و گیان لەسەر دەستەکانی هاوڕێگای خۆی ، لە ئێوارەیەکی فڕیندا (لەدوا ساتەوەختی گەشانەوە و هەڵوەریندا ..!) ، دەکەوێتە نێــو بۆســە و باڵەکــانی دەبەســترێ و دەیخەنە نێــو قەفەزی زیندانەوە ..!) بازەکەی من ، وەختێ ل□گ□□□ □□وتی خێرای جوانووە ژانێکی سپیدا لە شاخەوە ، بەرەو بنار دا ئەگەڕاو شۆڕ ئەبۆوە بەرەو ناوشار ..!) ئیتر ئەو چرکە ساتەی کە دڵی گەورەی ڕا ئەچڵەکێ و دەمارەکـــانی هەســـت بەلەرزیـــن دەکەن ، پێشهاتێکی خەمناک ، دڵتەنگیی و خەمۆکییەک جەستەی دائەگرێ و (لەو چرکانەی تراویلکەی لەرزیوی پێش هەردوو چاوی ، سیمای ئـاونگی منـی ، دوور و نزیـک نیشان ئەدا ، مـردن لەشێـوەی داوێکـدا ئەگـاتە بەر هەردوو قـاچی ..!) ، چەنـد سـەخت و

ئەستەمە وەسفکردنی ئەم دیمەنە ، کێشانی وێنەی مەعشوقەکەت لەنێو بازنەی مەرگدا ، ئەو چرکەساتە دەروونە ڕەهیبەی کە ئەژنۆ ناتوانێ خۆی ل□ بەرامبەردا ڕابگرێ ، کوژانەوەی ڕووناکییەکانی خەونە گەورەکان ، ئاوابوونی خۆرەتاو و ئەستێرەکانی ئومێد ، چەند سەختە ئەوکاتانەی مردن لە شێوەی داوێکدا لە قاچەکانی دوڵبەرە مر□قد□ست و ژیاندۆستەکەت دەئالێ ، شانسی بینینەوەی بۆ تەنها جارێکیش نامێنێ و ئیدی دەگاتە نێو ڕووبەری ونبوون و وەکو ئەستێرەکی عاشقی ناموراد بۆ تاهەتایە ئاوادا بێت و دەرناکەوێتەوە ..! (باز ئەگیرێ و بال□□کانی شەتەک ئەدرێ و ئەخرێتە نێو زیندانێکی گەڕۆکەوە و دوور دوور ئەبرێ ..!) .

(بازەکەی من ، پەلەت چی بوو)
بەم ئێوارە درەنگ وەختە
بەو ئێوارە بەژن ڕەشە
بەو ئێوارە نەفرەتییە
بۆ کوێ ئەچوی ؟
ئەتویست چریکە و شەقژنت بەریتە کوێ ؟!
ئەتویست لە کام هەوار لادەی ؟!
پەلەت چی بوو ؟!
هەور لەسەرت ئەوەستا !
زریان لەسەرت ئەوەستا !
منیش لەسەرت ئەوەستام …!

شۆڕش و گیانبازی ل□ پێناو خەبات و ئازادیدا ، لەوپەڕی شەپۆلدانیی□تی ، ئاگر و گڕ و بڵێسەکان لەوپەڕی کڵپەکردنن ، ورە و باوەڕ و هەست و سۆزەکان لەوپەڕی بڵنداییەکان و بەرەو لوتکەدەڕۆن ، گیانی نیشتیمانبەروەری ئامادەیی بۆ شۆڕش گیانێکی پۆڵایین و لەوپەڕی هێزدایە ، بازە شاعیر و ئازاکە لەوکاتە دەکەوێتە نێو بۆسەی دوژمن و دەخرێتە نێو قەفەزی دیلییەتی و دواتر لەسێدارە دەدرێ و شەهید دەکرێت ، لەوکاتە دەگاتە کاروانی سەروەران و بەرە و رووبەری گیانبازان و هەمیشە زیندووان دەڕوات .. چاوەکانی لەسەریەک دادەنێ و بە جەستە سەنگەرەکانی خەبات و شۆڕش بەجێدەهێڵی بەڵام ، بە گیان و ڕۆح و بیرکردنەوە هەر لەنێو شۆڕش و لەگەڵ هاوڕێکانییەتی ، هەر لەنێو خەیاڵ و لە باوەشی دوڵبەرەکەیەتی ، بۆیە لێرەدا ماکەوە ڕەشپۆشەکە دوڵبەری بازە شەهیدەکە ، لەنێو قووڵایی هەستە خەمناکەکانی ، بە

جەستەیەکی تەواو شەکەت و ئەژنۆیەکی شکاوەوە ، پرسیارەکی جەوهەری دەکات ، وشە وشەی پرسیارەکە ناخ هەژێن و دڵ بزوێن و کاریگەرە کە دەڵێت ، (بازەکەی من ، پەلەت چی بوو ؟) .. ئەم پرسیارە هەندە کاریگەرە وەک ئەوەی دەیەها چیرۆک و پێشهادی تراژیدیای لە پشتەوە بێت .. پرسیارەکە دەکرێت هەڵگری ناوەڕۆک و کۆتاییەکانی ئەم چیرۆکە شیعرەی لەخۆگرتبێت ، (شێرکۆ بێکەس) لە قووڵایی وشیارییەوە ئەو پرسیارەی وڕوژاندووە ، وەک زۆرجاریتر گتومانە / پرسیاری قووڵە مەعریفە و گومانی قووڵەی لە پشتە . شێرکۆ شاعیرێکی ڕاستگۆ و وریا و بیرتیژە ، دەزانێت ئاراستەکان بەرەو کوێ دەڕۆن ، بۆیە لە پشتی ئەم پرسیارەوە ، گەورەترین گومان و نائومێدی پەرجەستە کردووە ، هەربۆیە لەناخەکی کۆژاوەی تاریکی ژنێکی ئومێدکوژرا و ناخ هەڵا هەڵای پڕ لەبرین ، بەدەم وێنەیەکی پڕ لەژانەوە دەڵێت ، (بەو ئێوارە درەنگ وەختە ….. بۆ کوێ دەچووی ، ئەتویست چریکە و شەقزنت بڕیتە کوێ ؟! … پەلەت چی بوو ؟! هەور لەسەرت ئەوەستا ، منیش لەسەرت ئەوەستام ، پەلەت چی بوو …؟!) . خۆ گوتمان شەڕش لەوپەڕی شەپلدانی بوو ، سەنگەرەکان پڕبوون لە گەنج و لاوی تەکۆشەر و گیان لەسەردەست ، بەڵام ، لە پشتی ئەم پرسیارەوە ، ئەوە هەگبەی نائومێدییەکان و بوخچەی خەونە سەربڕاوەکانن قسە دەکەن ، سەرەتای ڕێگایەکی ئازار و ژان و تەنیاییەکی کوشندە دەست پێدەکات .

سەرچاوە :
دیوانی (شێرکۆ بێکەس) .. بەرگی سێیەم

هێلێن ئادەمز کێللەر ژنە نووسەری نابینای سۆشیالیستیی

ئەمریکی

ئامادەکردن و وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە : عەبدوڵا سەیمان(مەشخەڵ)

هەستەکانی بینین و بیستن وەک دوو هەستی ئینسانیی، هۆکارێکن بۆ تێگەیشتن و کۆمیونیکەیشن. یانی هۆکارێکن بۆ کۆکردنەوەی زانیاری و مەعریفەی چواردەوری ئینسان. سەختە مرۆڤ بە بێ ئەو هەستانە بتوانێت گەشە بکات و ناوی شتەکان فێر ببێت، بەڵام ئەم سەختی و زەحمەتییەی دووچاری ئەم ژنە نووسەرە سۆشالیستە بۆتەوە، مایەی ڕامان و دواجاریش مایەی دەستگرتن و ئافەرینێکی گەورەیە کە نەک هەر توانی بەسەر ئەو گرفتە گەورەیەدا زاڵ ببێت، بەڵکو توانی ببێتە ڕێنیشاندەری هەزاران کەسی تر کە بێهرەمەندن لەو هەستانە. هێلێن بێ بیستن، توانای بیستنی چرپە و نەخشەکانی ستەمکارانی هەبوو و شیدەکردنەوەو هەروەها بەبێ بینین و بێ چاو، توانی ئەو شتە هەرە ورد و دیتەیڵانە ببینێت کە چوار دەوری مرۆڤیان داوە و ئینسانیان کردۆتە کۆیلە. ئەو ژنە ئەمریکییەی کە توانی بیسەلمێنێت کە مرۆڤی خاوەن پێداویستی تایبەت نەک هەر مرۆڤێکی ئاساییە، بەڵکو گەر هەلومەرجە کۆمەڵایەتی و ئابووری و هەروەها ژینگەی تەندروستی بۆ بڕەخسێنرێت، دەتوانێت وەک هەر ئینسانێکی تر بەهرەکانی خۆی پەرە پێبدات و داهێنان بکات.

هێلێن ئادەمز کێلەری نووسەر و هەڵسووڕاوی سیاسی لە ٢٧ی حوزەیرانی ساڵی ١٨٨٠ لە ویلایەتی ئالاباما لەدایکبووە. لە تەمەنی نۆزدە مانگیدا بەهۆی نەخۆشییەوە هەستەکانی بینین و بیستن لەدەست دەدات. پاشان تا تەمەنی حەوت ساڵی هەر بە ئاماژە و زمانی جەستە وتوبێژی کردووە. لە تەمەنی حەوت ساڵیدا ئاشنا دەبێت بە ئانا سولیڤان کە فێری خوێندن و نووسینی دەکات. دوای چەند ساڵ لە خوێندن و بڕینی قۆناغەکان بە سەرکەوتوویی، دەچێتە کۆلێژی ڕادکلیف لە زانکۆی هارڤەرد. هێلێن لانی کەم تا ئەو کات یەکەمین کەسی نابینا بووە لەمێژوودا کە بەکالۆریۆس لە کۆلێژی هونەر بەدەست هێنابێت. ساڵی ١٩٢٨ تا ١٩٦٨ لە ڕێکخراوی نابینایانی ئەمریکا کاری کرد. هێلینی نووسەر چواردە کتێبی نووسی، لەگەڵ سەدان وتار و بابەت لەسەر گەلێ کێشە و ئاریشەی سیاسیی و کۆمەڵایەتی گرنگ. ناوی هەندێک لە کتێبەکانی هێلێن:

یەک : بەسەرهاتی ژیانم ١٩٠٣

دوو : گەشبینی ١٩٠٣

سێ : ئەو جیهانەی تێیدا دەژیم ١٩٠٨
چوار : ئاینەکەم ١٩٢٧
پێنج : یاداشتەکانی هێلەن کێلەر ١٩٣٨
شەش : دەرگای کراوە ١٩٥٧
حەوت : مامۆستا خاتوو ئانا سولڤیان
هەشت : هێلەن کێلەر لە سکۆتلاند
نۆ : با باوەڕدار بین

هێلەن کێلەر نزیک بە ٥٠٠ وتار و بابەت و کۆڕی سازداوە و پشتیوانی ژنانی خاوەن پەداویستی تایبەت و مافەکانی کرێکاران و ئاشتی بە جیهان بووە. هەروەها ئەم نووسەرە کەڕ و نابینایە سەپۆرتی سۆشیالیستەکانی دەکرد و لە ساڵی ١٩٠٩ بوو بە ئەندامی حیزبی سۆشیالیستی ئەمریکا. هێلەن داکۆکی لە مافەکانی ڕەشپێستەکان دەکرد و ساڵی ١٩٢٠ بوو بە دامەزرێنەر و ئەندامی یەکێتیی ئازادییە مەدەنییەکانی ئەمریکا. لە ساڵی ١٩٣٣ کتێبەکی بەناوی(چۆن بووم بە سۆشیالیست) لەلایەن گەنجە نازییەکانەوە قەدەغە کرا. هێلەنیش نامەی پرۆتیستەی نارد بۆ ئەڵمانیا سەبارەت بەم قەدەغەکردنە. چیرۆکی ژیانی ئەم ژنە کەڕ و نابینا نووسەرە کەبریتییە لە ژیاننامەی خۆی و مامۆستاکەی ئانا، لەژێر ناوی(بەسەرهاتی ژیانم) کەدواتر کرا بە فیلم . ئێستا شوێنی لەدایکبوونی هێلەن کراوەتە مۆزەخانە. ئەمە سەرباری ئەوەی کە بەهۆی ڕادیکاڵبوون و سۆشیالیستبوونەکەی، جموجۆڵەکانی ئەم خانمە هەڵسوڕاوە بەردەوام لەژێر چاودێری (ئێف بی ئای) بووە.

هێلەن کێلەر لەبوارەکانی دەستەبەرکردنی مافی دەنگدان بە ژنانی ئەمریکیی لە هەڵبژاردنەکاندا، هەر ئاکسیۆنێک بۆ ئاشتی، کۆنترۆڵی سکپڕیی و منداڵبوون و ئاکسیۆنە سۆشیالیستییەکاندا هەڵسوڕاو بوو. لە ساڵی ١٩١٥ لەگەڵ جۆرج کێسلەر ڕێکخراوی خێرخوازی نێونەتەوەیی هێلەن کێلەر دادەمەزرێنن، کە کار بۆ کۆمەکیکردنی لێکۆڵینەوەکان لەبوارەکانی بینین و تەندروستی و چارەسەرە سروشتییەکان دەکرد. هێلەن یارمەتی دارایی گەلێ ڕێکخراوی ئینسانیی کردووە و هەروەها پەیوەندی لەگەڵ ژمارەیەک لە سەرۆکەکانی ئەمریکا هەبووە. جگەلەمەش هێلەن پەیوەندی بە ژمارەیەکی زۆر لە کەسایەتییە ناودارەکانی جیهانەوە هەبوو وەکو ئەلکسەندەر گراهام بێل و شارلی شاپلن و مارک توێن. هێلەن و مارک توێن هەردووکیان هەڵسوڕاوی ڕادیکاڵ و چەپ بوون. هێلەن ئەندامی حیزبی سۆشیالیست بوو و لەنێوان ساڵانی ١٩٠٩ تا ١٩٢١ بەنووسین گەلێ وتاری پشتیوانی بە چینی کرێکاری ئەمریکا نووسیوە. کێلەر ساڵی ١٩١٢ پەیوەست دەبێت بە ڕێکخراوی کرێکارانی

پیشەسازی جیهانییەوە(IWW)(١) و بۆ ماوەی دوو ساڵ لە ١٩١٦ ەوە تا ١٩١٨ وتاری بۆ نووسین. هێڵن لە ساڵی ١٩١٢ کرێکارانی نەسیجی لۆرانس مان دەگرن و هێڵن پاڵپشت و پشتیوان و هاندەریان دەبێت. (٢)لە ساڵی ١٩١٦دا ل□ تەمەنی ٣٦ ساڵیدا هێڵن دەکەوێتە پەیوەندی سۆزدارییەوە لەگەڵ سکرتێرەکەی کەناوی (پیتەر فەیگن) بوو. پیتەر ڕۆژنامەنووس بوو لە کۆتایی دەیەی بیستەکان، ئەو ماوەیەی ئانا سولڤیان نەخۆش بوو ، بەشێوەیەکی کاتیی دەبێتە سکرتێری هێڵن. ئەم دوو عاشقە بەدزی خانەوادەکەی هێڵن کێڵلەرەوە ئەڵقە دەگۆڕنەوە و ئیتر بە نیاز دەبن هاوسەرگیری بکەن، دوواتر خانەوادەکەی ئاگادار دەبێتەوە و ڕێگری لەو هاوسەرگیرییە دەکەن. ئەمەش هێڵن نائومێد دەکات کە کاریگەری بەسەر تەواوی ژیانییەوە دەدانێت. پاشان لە درێژەی ژیان و چالاکییەکانیدا گەشت بە ٣٩ وڵاتی جیهاندا دەکات لەپێناو پشتیوانی ئینسانە خاوەن پێداویستییە تایبەتەکان. لەو وڵاتانەش ئیسرائیل، میسر، سوریە، یابان، بەریتانیا، لوبنان، ئوردن. ساڵی ٢٠٠٥ بۆڵیوود فیلمێکی لەسەر کچێک کە ناوی میشاڵ بوو، بەرهەمهێنا. ئیلهامی ئەو فیلمە لە ژیانی هێڵنەوە وەرگیرابوو. ساڵی ٢٠٠٣ وێنەی ئەم ژنە سۆشیالیستە چووە سەر ٢٥ سێنتی ئەمریکا. هێڵن کێڵلەر لە یەکی حوزەیرانی ساڵی ١٩٦٨ لە تەمەنی ٨٧ ساڵیدا چاوی لێکنا و ماڵئاوایی لە خەبات و هەڵسوڕان و نووسین کرد.

هەندێک لە وتەکانی هێڵن ک□□ل□ر

*هەر شتێکمان بوێت دەتوانین بیکەین ئەگەر بەجیددی لەسەری بوەستین و دەستبەرداری نەبین.
*پیاسەکردن لەگەڵ هاوڕێدا لە تاریکیی باشترە لەپیاسەکردن بە تەنها لەڕۆژی ڕووناکدا.
*ڕوو لەتیشکی خۆر بکە و ئیتر سێبەرەکان نابینیت.
*بە تەنها کاری زۆر کەم دەتوانین بکەین، بەڵام بە کۆمەڵ دەتوانین زۆر کار ئەنجام بدەین.
*تاکە شتێک لە کوێریی خراپتر بێت ئەوەیە دیمەنت ل□ بەرچاو بێت، بەڵام نەتوانیت بیبینیت.

هێڵن ک□□ل□ر زۆرجار لەلایەن گوێگرانی کۆڕەکانییەوە پرسیاری لێکروووە و ئەویش بەو پەڕی سادەییەوە وەلامی داونەتەوە. ئەمەش نموونەی چەند پرسیار و وەڵامێکە:
پ/قارەمانی دڵخوازی تۆ کێیە؟
و/یوجین دێبس ئەو کەسەی ئازایەتی ئەوەی هەبووە کارگەلێک ئەنجام بدات کە کەسانی تر نەیان وێراوە ئەنجامی بدەن.(٣)

پ/بەلای تۆوە سێ پیاوە مەزنەکەی ئەم سەردەمەی ئێمە کێن؟
و/ ڤلادمیر لینین و تۆماس ئەدیسۆن و شارلی شاپڵن
پ/ڕات چییە بەرامبەر بە سەرمایەداری؟
و/تەمەنی سووبەخشی خۆی تێپەڕاندووە.
پ/ئەی رات چییە بەرامبەر سۆڤیەتی رووسیا؟
و/یەکەمین هەوڵی ڕێکخراوی کرێکارانە بۆ دامەزراندنی کۆمەڵگەیەک کە ژیانی مرۆڤ و ئاسوودەیی جێی بایەخ بن. نەک موڵکایەتی چینی خانەدانەکان بپارێزێت.

پەراوێزەکان :

(١)ئەم ڕێکخراوە ساڵی ١٩٠٥ لە شیکاگۆ دامەزرا. نزیک بە ٩٣٥١ ئەندامی هەبوو. ڕۆڵێکی مەزنی گێڕا لەناو بزووتنەوەی کرێکاریی ئەمریکا.زۆربەی ڕابەران و هەڵسوڕاوانی ئەم یەکێتییە سۆشیالیستی ڕادیکاڵ بوون.

(٢)ئەم مانگرتنە لە یانزەی کانوونی دووەم تا چواردەی ئازار بەردەوام بوو کە ڕێکخراوی کرێکارانی پیشەسازی جیهانیی ڕابەری دەکرد سێ گیانبەختکردوو و ژمارەیەکی زۆر بریندار و ٢٩٦ کەسیش دەستبەسەر کران. لەئەنجامدا کرێکاران سەرکەوتن.
کرێ بەڕێژەی سەدا ١٥ زیادی کرد
ئۆڤەرتایم بوو بە دەبڵ کرێ
هیچ لێپرسینەوەیەک لەگەڵ مانگرتووادا نەکرێت.

(٣)یوجین ڤیگتەر دەبس هەڵسوڕاوی سۆشیالیستیی و نەقابیی ئەمریکا (١٨٥٥-١٩٢٦) ئەندامی یەکێتیی کرێکارانی پیشەسازی جیهانیی و کاندیدی حیزبی سۆشیالیستی ئەمریکا بۆ سەرۆکایەتی وڵات.

بۆ ئامادەکردنی ئەم بابەتە سوود لەم سەرچاوانە وەرگیراوە :

١- https://en.wikipedia.org/wiki/Helen_Keller#/media/File:Helen_Keller13.jpg
٢- https://www.britannica.com/biography/Helen-Keller
٣- https://www.brainyquote.com/lists/authors/top-10-helen-keller-quotes
٤- https://isreview.org/issue/96/politics-helen-keller

تێبینی : ئەم بابەتە لە ڕۆژنامەی ڕێچار ژمارە ١٤ ی ساڵی ٢٠٢١ بڵاو بۆتەوە.

داستانی قزلەرو تێکۆشانی شیوعییەکان.. ئەحمەد رەجەب

41 ساڵ بەر لە ئێستا و رێك لە رژی 24/3/1980 مەفرەزەیەکی دلێری پێکهاتوو لە (16) هاورێ و دؤستانی حزبی شیوعی عێراق بەرنگاری هێزێکی گەورەی دوژمنی رژێمی خوێنرێژی دیکتاتۆر سەدام حوسەێن و حزبی بەعسی عەرەبی لە دێی قزلەری مێرگەپان بوونەوەو هێزەکەی دوژمن بریتی بوون لە 19 هەلێکۆپتەرو ژمارەیەکی زۆر لە سەربازو جاش و، شیوعییەکان توانیان لەو رۆژە سەختانەدا داستانێکی پر لە قارەمانێتی و خۆبەختکردن تۆمار بکەن.

بەڵێ، مەفرەزەیەکی قارەمانی حزب کە لە (16) پێشمەرگە پێك هاتبوو، بەیانی زوو دێی زێوێی بناری شاخی سەرکەشی پیرەمەگروونی بەجێهێشت و بەو سەرماو سۆڵەیەو، لە پاش بەفرشکاندن و چوونە سەرشاخ و دابەزین بۆ دامێنی شاخەکە، کەڵ بوونە هۆیەکی سەرەکی هیلاك و ماندوو بوونی پێشمەرگەکان ، مەفرەزەکە لە کاتژمێری (11) دا چووە ناو دێی قزلەری سەر بە ناحیەی سەرچنار بۆ حەسانەوەو نانخواردن من و هاورێی تێکۆشەر رەووف رەشید – بێکەس} نانمانخواردو هاتینە دەرەوەو ئەو رۆژە خۆرەتاوێکی خۆش بوو بووین بە پاسەوان و، لەو کاتانەدا هەڵیکۆپتەرێك لە ئاسمانی ناوچەکە ئەسورایەوەو پاشان چەند هەلیکۆپتەرێکی تر هاتن و یەکسەر سەربازو جاشیان لە دەوروپشتی دێکە هەڵرشت و زوو بە زوو لە هەردوولا دەست کرا بە تەقەکردن و، دوژمن پەیتا پەیتا سەربازو جاشی ئەهێناو ژمارەی هەلێکۆپتەرەکانی گەیاندە 19 دانە.

شایانی باسە ساڵی (1980) بە هۆی باران و تەروتووشییەوە ئاهەنگەکانی نەورۆز خرابوونە رۆژی (24) ی مانگ و هێزەکانی دوژمن ئامادەو لە سەرپێ بوون بۆ سەرکوتکردنی هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن و بەرهەڵستکار.

دوژمنی ترسنۆك بە شێوەیەك هاتبوو، ئەیزانی مەفرەزەکە (16) کەسەو چەکەکانیان زۆر خراپە، بە خەیاڵی خاوی خۆی هاتبوو مەفرەزەکە دەستگیر بکات، لە راستیدا چەکی پێشمەرگەکان چەکی شەر کردن نەبوو، بریتی بوون لە (2) کلاشنکۆف و بۆ نموونە فەرماندەی مەفرەزەکە هاورێ حەمە کەریم قەرەچەتانی کلاشینکۆڤی پێبوو بەڵام بە یەك مخزەن

و (8) ژ؟س؟ ک؟نی ئەمریکی لە دوای 3 یان 4 فیشەك تەقاندن ئەوەستان و (5) ماوو* یەك برنەو، ل؟رەدا جەخت ئەکەمەوە و ئە؟؟م هەموو چەکەکانمان ک؟ن بوون و، لە کاتی تەقە کردندا ئەوەستان، بە؟ام سەرەرای هەموو ئەو ک؟سپ و تەگەرەیە ورەی پ؟شمەرگەو هاور؟یان بەرز بوو.

پاش (4) کاتژم؟ر شەر کردن مەفرەزەیەکی دل؟ری پ؟شمەرگەی یەک؟تی نیشتمانی کوردستان بە سەر؟کایەتی ئیسماعیل گەورەد؟ی لە ق؟؟ی چ؟خماخەوە خ؟ی گەیاندە گەرمەی شەرەکەو هاتن بە هانای برا پ؟شمەرگەکانیانەوەو، شەهاب پ؟شمەرگەی دل؟ری یەک؟تی کوردستان لە شەرەکەدا برینداز بوو، لە کاتژم؟ری (6) ی ئ؟وارە دوژمن کەوتە پاشەکش؟ و ک؟کردنەوەی زیانەکانی و بەرووروەشی ب؟ م؟؟گاو تەویلەکانی خ؟ی گەرایە؟وە.

ئەو پ؟شمەرگانەی لەو داستانەدا بەشدار بوون ئەمانەن :

1- حەمە کەریم قەرەچەتانی (حەمەسالەح) فەرماندەو بەرپرسی عەسکەری، 2- حەسەن رەشید{ فەلاح} 3- کەمال مام هەمزە { هەژار} 4- عمر حەمە بچک؟ل { ملا حوسە؟ن } 5 ـ معتصم عبدالکریم {أبو زەهرە} 6- مام؟ستا شەفیق کەریم { شاه؟} 7- صلاح الدین حەسەن {مام؟ستا خالید} 8- سەرباز مەلا ئەحمەد بانیخ؟؟انی 9- عمر عەلی { عمری پورە سەلما} 10- جەمال ئەمین { مام؟ستا جەمال} 11- حەمەسالەح سورداشی { مام؟ستا سەردار} 12- رەووف رەشید { ب؟کەس برای شەهید حەسەن رەشید} 13- محەمەد مەزلوم { ئەبو محەمەد} 14 ـ بورهان ئەحمەد { عەتا} 15 ـ ئەحمەد رەجەب { سیروان} 16 ـ ع. ط (ابو ه؟من) گومانی ز؟ری لە سەر بوو و پاشان دەرکەوت سیخوری رژ؟مە.

لە داستانی قزلەری شک؟دار ئەم هاور؟یان شەهید بوون :

1- عومەر حەمە بچک؟ل { مەلا حوسە؟ن} ، کر؟کاری کارگەی تەنقیحی سل؟مانی.

2- شەفیق کریم{ شاه؟} مام؟ستای زمانی ئینگلیزی لە سانەوی ر؟شنبیر – سل؟مانی.

3- موعتەسەم عەبدولکەریم { ئەبو زەهرە} هونەرمەندو و؟نەک؟ش {ش؟وەکار} بەغدا.

4- حەسەن رەشید { فەلاح} کر؟کارو ل؟پرساوی ه؟زی پاراستنی بارەگای ک؟میتەی ناوەندی لە بەغدا.

5- کەمال مام هەمزە { هەژار)} ، کر؟کار، سل؟مانی.

3 هاور؟ی بەشداربووی داستانی قزلەرلە شو؟نی تردا شەهید بوون و ئەمەش ناوەکانیانە :

1 – سەرباز مەلا ئەحمەد بانیخ؟؟انی لە داستانەکەی بەکربایفدا بە دەستی جاشەکانی رووڕەش و تاونباری خو؟نر؟ژ تەحسین شاوەیس شەهید

کرا.
-2 عومەر عەلی (عومەری پورە سەلما) لە کاتی ئەنجامدانی ئەرکێکی حزب و پێشمەرگایەتی لە رووباری چەمی سوورەبان لە نزیك دێی چاڵە خەزێنە خنکاوو شەهید بوو.
-3 سەلاحەدین حەسەن (مامۆستا خالید) لە کاتی ئەنفالە بەدناو چەپەڵەکەی رژێمی بەعسی ترسنۆکدا 1988 کەوتە داوی چەتەو چڵکاوخۆرەکانی رژێم و شەهید کرا.
لە کۆتاییدا ئەڵێم هەندی کەس تەنانەت هاورێیانی خۆشمان حەز ئەکەن بیرەوەری بنووسنەوەو ئەوەش کارێکی باشە بەڵام ئەگەر بۆ سنگدەرپەراندنە کارێکی زۆر خراپە بۆ نموونە هاورێیەك کتێبێکی نووسیوە و هەرچی لە سەر شیوعییەکانی سلێمانی نووسیوە هەڵەیە دورە لە راستی بۆ نموونە ئەڵێت: مەلا حوسەین فەرماندەی مەفرەزەکەی قزلەر بوووەو بە هاوکاری هاورێ فارس رەحیم موستەشاری سیاسی بوەو بۆ وبیرهێنانەوەی ئەو هاورێیە ئەڵێم شتێك مەنووسەو مێژوو تیکمەدەو مەیشێوێنە و، حەمە کەریم قەرەچەتانی فەرماندەی مەفرەزەکە بوو و هاوری دوکتۆر فارس رەحیم لەو شەرە نەبووەو قەت بەرپرسی سیاسیش نەبووە و هیچ بریارێك نەبووە نەچینە ناودێ و قەت نان نەهێنراو بۆ مزگەوت بەڵکو پێشمەرگە لە سەر ماڵان دابەش ئەکران.
22/3/2021

نەورۆزی بەرازێک یان بەرازی نەورۆزێک.. شـ□وڕۆ

()

هەرچی پێغەمبەر و فەیلەسۆف و بیرمەند و زانا و ئەدیب و مامۆستایانی کە بۆ سەر ئەم زەوییەدا گوزەریان کردووە، یەک تاکە پەیام و یەک تاکە گوتار و یەک تاکە هیوایان هەبووە و ڕەنجیان بۆ کێشاوە، ئەویش (بەختەوەریی مرۆڤە). تەنانەت خودا بەهەشت و دۆزەخی داناوە، هەر بۆ ئامانجی گەیشتن بەو (بەختەوەرییە).

ئەم جەژنە نەورۆزە، تاقانەی بۆنەی نەتەوەیی کوردان، ڕۆژانی بەرجەستەکردنی ئەو بەختەورییەیە، بە شێوەیەکی جیاواز: پشتر خۆی بۆ ئامادە دەکرێ، جوانترین پۆشاکی بۆ دەکڕێ، بە دڵخۆشییەوە پێشوازی لێدەکرێ، بە کرداریش، بە شایی و گۆرانی و سروود و ئاگرکردنەوە و سەیران و خواردن و خواردنەوە، پیرۆزبای کردن، ئەوم هەستە بە کردار دەردەبڕین.

هەمووتان کۆکن، کە نەورۆز، سەرەتای نوێ بوونەوەی ژیانە، لە سرووشت و ژینگە و هەموو بوونەوەرکاندا. کەواتە نەورۆز جەژنی سرووشت و دارودرەخت و هەموو بوونەوەرەکانە. دەبێ ئەوەش بزانین، کە ئێمە نەک هیچ بەهاییەکمان بەبێ بوونی ئەو سرووشتە نییە، بەلکو بوون و بەردەوامبوونیشمان مەحال□□. ه□ر بۆ نموونە، بە لەناو بردنی مێروولە، کۆی ژیان لەسەر زەوی کۆتایی دێ!

ڕەخنەکەتم قبوول□ نییە، کە دەڵێی: لەم وڵاتەدا منداڵ و گەنج و ژن و پیر، لەسەر بێ بایەخترین شت، دەدرێنە بەر دەستەڕێژی گول□ل□، تۆیش هاتوویت، بەرگری لە مافی بەرازێک دەکەی! ئەوە گەر ئەمە بۆچوونی تۆ بێ، بەداخەوە، ناهۆشیاریمان زۆر لە تەلەزگەدایە. بۆچێ؟

یەک: کە بەرازەکە بەدیار کەوت، چەندان چەکدار، بە چەکی جیاواز کەوتنە تەقەکردن لە بەرازەکە. کەواتە، ژمارەیەک لەو سەیرانکەرانن□ چەکیان بۆ سەیران هێناوە – لە کاتێکدا کوردستان ئاسایش و هێمنیی لە زۆر وڵاتی ئەوروپا باشترە. ئەو ئەوە دەگەێنی، کە گیانی تۆ لەم نەورۆزەدا لە خەتەردایە، دوور نییە لەسەر بچووکترین شت، دەست بۆ ئەو چەکە بەرن. واتا لە هەموو چرکەیەکدا، چارەنووسێکی وەک چارەنووسی بەرازەکە چاوەڕێتە.

دوو: گریمان لە جیاتی بەرازەکە، ئاسکێک، یان پلینگێک، لەو ناوە بەدیار کەوتبایە. بە د□نیاییەوە، چارەنووسی ئەوانیش هەر وەک بەرازەکە دەبوو، چونکە ناوچەکە بێ خاوەنە. کەواتە هۆی کوشتنی بەرازەکە لەبەر ئەوەی نییە کە بەرازەو گۆشتی حەرامەوە بەزەڕە.

سێ: ئایا ئەگەر ئەو بەرازە تەقەی لێنەکرابایە، پەلاماری کەسی دەدا؟ ئەوانەی لە سرووشتی ئەو گیاندارە شارەزابن، دەڵێن، نەخێر. کەواتە چەند جوان بوو چەندە بە سوود بوو، ئەگەر منداڵ و خوێندکارو خ□□ک□ هەر تەماشایان کردبایەوە، چیژێکیشیان لە بینینی گیاندارێکی کێوی وەرگرتبایە لەم سرووشتە. ئەوەشمان لەبیر

نەچی، ئەوا سەیرانکەرانن چوونەتە سەر خاکی بەرازەکە، ئەو نەهاتووەتە بەر ماڵی کەس.

چوار: جگە لەو کەسانەی کە بەچاوی خۆیان کوشتنی بەرازەکەیان بینی، لە هەموو جیهان، لە ڕێی میدیاکانەوە، کوردانێکی زۆر بینیان و – لە چەند ڕۆژنامەیەکی غەیری کوردیش هەواڵەکەم خوێندوە. ئاخۆ بە هەزاران لەو بینەرانە، دڵیان بە بەرازەکە نەسووتا؟ منداڵەکان شەو کوشتنەکەیان نەهاتەوە بەرچاوی؟ ئایا لەبەر چاوی زۆرکەسان، ئەو چەکدار و ئەو بەرازکوژانە سەرکۆنە نەکراون؟ ئەدی تێکدانی ئاووهەوای سەیرانکەران و دروستکردنی ئەو پەشێوییە. هیچ کاردانەوەی نەبووە؟

پێنج: ئەمە یەکەم بەراز و دوایین بەراز نییە، کە ئەمە هەر بە زەوق دەیانکوژین. جاران لەسەر دیواری دیوەخانەکانی شیخ و ئاغایەکانی کوردستان هەڵواسینی پێستەی پڵینگ، شانازی بوو. تا گەیشتینە ئەم ڕۆژەی کە یەک تاکمان لێ نەهێشتن. ئەگەر هەشتا ساڵ پێش ئیمڕۆ، هۆشیاریمان هەبووایا، بۆ پارستنی ژینگەو بوونەوەرەکانمان، ئیمڕۆ، لەم نەورۆزەدا ئەو بەرازەمان نەدەکوشت. لە کێوی زاگرۆس (١٢٠٠) جۆرە گیانداری کێوی لێ بوو، ئیمڕۆ، بە داتای وردی زانستی، هەر (٤٠٠) جۆری لێ ماوە. هەموو بەدەستی ئێمە لە ناوچوون.

شەش: ئایا، ئەگەر ئەو بەرازە، کارمامزی، ماڵی سەرکردەیەکی پلە بەندی ناوچەکە بوویا، کەس حەددی هەبوو تەقەی لێ بکات؟ ئەدی، کە ئەو بەرازە، هی ئەو کوردستانەیە، بۆچی پۆلیس و ژینگەپارێزانی کورستان، نەچوون، لێپرسینەوە لەو چەکدارانە بکەن کە ئەو تاوانەیان کرد؟ کێ بەرپرسی ئەم ژینگەیە؟ کوا داواکاری گشتی؟ کێ گیانی بوونەوەرکانمان دەپارێزێ؟

حەوت: بۆچی میدیا کوردی، ئەم بابەتەی بە خۆشیی و نوکتەکردن گێڕایەوە، ئایا ئەوە ئاستی ناهۆشیاریی باڵاترین دەزگای ئەم هەرێمە نیشان نادات؟ دەبوو، ئەوان هۆشیار بڵاوبکەنەوەو دژی کوشتنی ئەو گیاندارە قسە بکەن و ڕێگری بکەن لە دووبارە بوونەوەی.

هەشت: من لە کتێبی (کێو لە کوردروریدا) ٣٤ شێوەی ڕاوکردنی ئەو باڵندە جوان و دەنگ خۆشەم باسکردووە. ئەوە، باوەڕم پێدەکەن، کە بە یەک تاقە باڵەکەو، یەک گوللەی ئارپێچیان پیوە ناوە؟ کەواتە کەلتووری کوشتن، کوشتنی هەموو شتێک، بە هە موو شێوەیەک، باوەو

باو بووە، لەم کوردستانەدا. دەبێ چارێ بکرێ و ئەو کەلتوور کۆتایی پێ بێ.

نە: چاوەڕوان مەبن، بتوانن، ڕۆژێکی خۆشی نەورۆز لەم هەرێمەدا بەسەر بەرن، تا ڕێز لە هەموو پنچە گیایەک و بوونەوەرێک نەگرن.

کوشتنی ئەم بەرازەی ئەم نەورۆزە، تاوان بووکرا.

چیرۆک بۆ منداڵان.. ملوانکەکەی دایەگەورەم.. نووسینی: ڕۆزا شوان

ماڵی دایەگەورەم لە گەڕەکێکی شاری (مەهاباد) ە، لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان. لەگەڵ کوڕە بچووکەکەیدا، خاڵە (دڵشاد) م، لە خانوویەکی گەورەدا دەژین، کە شەش ژووری تێدایە. ئەم خانووەش لە باب و باپیرانیانەوە بۆیان ماوەتەوە.
ماڵی ئێمەش لە گەڕەکێکی تری شاری مەهاباد دایە، زۆر لە ماڵی دایەگەورەمەوە دوورنین، زوو سەردانی یەکتری دەکەین. بە تایبەتیش دایەگەورەم زوو زوو سەرمان لێدەدات. زۆر ئێمەی خۆشدەوێت.. هەر بە (کچە جوانەکەم) ناوم دەبات. من و دایکم و باوکم و کاکە (خەبات) یشم زۆر ئەومان خۆشدەوێت و زۆریش ڕێزی لێدەگرین.
ئەمساڵ من لە پۆلی پێنجەمی قوتابخانەی بنەڕەتی دام. هەر لە سەرەتای ساڵەوە، دایەگەورەم پێی وتم: خۆندە گیان، کچە جوانەکەم. ئەمساڵ بۆ جەژنی نەورۆز من دەستە جلی تازەی کوردیت بۆ دیاری بۆ دەکەم.
دوو ڕۆژ لە پێش جەژنی نەورۆز دا، دایە گەورەم هات بۆ ماڵمان، دەستە جلی تازەی کوردی ڕەنگاوڕەنگی زۆر جوانی بۆ کڕیبووم و بۆی هێنام. لەبەرم کرد.. زور جوان و پڕ بە بەربرم بوون زۆر سوپاسی دایەگەورەم کرد. هەر لە منداڵیمەوە زۆر لە شەوان دایەگەورە چیرۆکی فۆلکلۆری کوردی زۆر خۆشی بۆ دەگێڕامەوە.

زۆربەیانم لەبیرە.
داوام لێکرد کە بۆ ئەمشەویش چیرۆکێکی کوردی ترم بۆ بگێڕێتەوە.
دایەگەورە: خەندە گیان، ئێستا چیرۆکێکی بەسەرهاتی راستی خۆمت بۆ دەگێڕمەوە.
پرسیم: بەسەرهاتێکی خۆشە یا ناخۆشە؟
دایەگەورە: ناخۆشە و خۆشیشە. منداڵ بووم، لە تەمەنی تۆدا بووم، واتە دە ساڵان بووم. لە پۆلی چوارەمی سەرەتاییدا بووم. کچۆڵەیەکی جوانکیلە و خۆشەویست بووم. تەنیا خوشکی سێ برا بووم. هەموویان منیان زۆر خۆشدەویست، بە تایبەتیش دایکم. وەکو ئێستا بەر لە جەژنی نەورۆز، دایکم دەستی جلی تازەی کوردی ڕەنگاوڕەنگی بۆ دووریم. ملوانکەیەکی زۆر جوانیشی کردە ملم. کاتی خۆی باوکم پێشکەشی کردبوو. ملوانکەکە زۆر جوان و موورووەکانی هەریەکە لە ڕەنگێک بوون. زۆر لە دڵمدا جوان و شیرین بوو، بێجگە لە جوانییەکەی، دیاری و یادگاری دایکم بوو. کە دەچووم بۆ قوتابخانە، لە ترسی ئەوەی کە نەبچڕێتەوە یا ون نەبێت. لە ملم دامدەکەن و لەناو شتێکدا لە شوێنێکی ماڵەکەمان دامدەنا.. کە دەهاتمەوە لە ملم دەکرد.
ڕۆژێک کە لە قوتابخانە گەڕامەوە. هەرچەندم کرد نەهاتەوە بیرم کە ملوانکەکەم لە کوێ داناوە. لەگەڵ دایکمدا زۆر گەڕاین، بەڵام نەماندۆزییەوە. گریام و خەمێکی زۆرم خوارد. دایکم دڵمی دایەوە و وتی:"خەم مەخۆ ملوانکەیەکی ترت بۆ دەکڕم" بەڵام رازی نەبووم، هیچ ملوانکەیەک وەک ئەو ملوانکەیەم دڵخۆشی نەدەکردم. نەدۆزرایەوە.
ساڵ ڕۆیی و ساڵ هات، گەورە بووم و بووم بە کچێکی تەواو. شووم بە (دیاکۆ) ی باوە گەورەت کرد. سێ کوڕ و دوو کچمان هەیە، کە یەکێکیان (دڵسۆز) ی دایکتە، ئەوی تریان پوورە (میدیا) تە. دایکیشت شووی کرد، تۆ و کاکە (خەبات)ی براتی هەیە. دوای ئەو هەموو ڕۆژگار و تەمەنە.. ملوانکە بزربووەکەم لەبیرنەچۆوە و جاروبار کە دەهاتەوە بەرچاوم، هەناسەیەکی قووڵم بۆی هەڵدەکێشا.
پرسیم: هەر نەدۆزرایەوە؟
دایەگەورە: خەندە گیان، وەکو دەزانی و بینیوتە، کە ژوورێکی گەورەمان لە خانووەکەماندا هەیە و کلیلمان کردووە. لە کاتی دایک و باوکمدا، هەر شتێکی زیادەمان ببوایە، یا پێویستیمان پێی نەمایە، یا شتێکی تازەمان بکڕیایە، کۆنەکەمان دەخستە ئەو ژوورەوە. شتی هەمەڕەنگەی جوان و کۆن

وکەلەپووری بەنرخی تێدایە.
پێری لەگەڵ خاڵ و خاڵۆژنتدا بڕیامان دا، کە هەموومان شتەکانی ناو ئەو ژوورە پاک بشۆرین یا بیان سڕینەوە و سەرلەنوێ بە رێکی دایان بنێین. ژوورەکە پڕبوو لە جاڵجاڵۆکە. قۆرییەکی گەورەی چینی جوان لەسەر رەفتی قەد دیواری ژوورەکە دانرابوو. دامگرت بۆ ئەوەی کە لەگەڵ ئەو شتانەدا دایبنێم کە بۆ شۆرین دامان نابوون. خڕە خڕێک لە قۆرییەکەوە هات.. قەباغی قۆرییەکەم لادا.. بینیم ملوانکەکەم لەناو قۆرییەکە دایە. خەریکبوو لە خۆشیا گەشەگەداربم و ببوورێمەوە. قسەم بۆ ناکرا. هاتەوە بیرم کە ئەو رۆژەی نەماندۆزییەوە، خۆم پیش ئەوەی کە بچم بۆ قوتابخانە خستمە ناو ئەم قۆرییەوە. پاک شۆریم و کردمە ملم. وا هەستم دەکرد، کە کیژۆڵە جوانکیلەکەی ئەو رۆژەم، کە بۆ یەکەمین جار دایکم لە ملی کردم.
پرسیم: ئەی کۆا ملوانکەکەت.. لە ملت نییە.. بۆ نەتهێنا تا پێشانی منی بدەیت؟
دایەگەورە: کچە جوانەکەم.. وەرە پێشەوە.. چاوەکانت بنووقێنە.
چوومە پێشەوە و چاوەکانم نووقاند.. ملوانکەکەی کردە ملم و وتی: پێشکەشت بێ. کە چاوەکانم کردەوە و ملوانکەکەم بینی.. خەریکبوو لە خۆشیا بال□بگرم و هەڵبفڕم. باوەشم لە دایە گەورە دا. تێر تێر روومەتەکانیم ماچکرد.. زۆر زۆریش سوپاسم کرد.
دایەگەورە: خەندە گیان، کچە جوانەکەم.. ئاگات لە ملوانکەکەت بێت، بزری نەکەیت، تا وەکو من خەفەتی بۆ نەخۆیت.
وتم: دڵنیابە زۆر ئاگام لێی دەبێت.. چونکە ئەمە جوانترین دیاری و یادگاریی تۆی دایەگەورەی خۆشەویستمانە.
نەرویج: ٢٠٢٠